

Inrichting van verrijkte Schooldagen in de provincie Groningen

En een vervolg over de opbrengsten vanuit het perspectief van de leerlingen en schoolteams

Rapportage Tijd voor Toekomst

Februari 2024

Sanne Visser en Silke Dankers

Inhoud

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1. Opbrengsten van verrijkte uren in het basisonderwijs.....	10
2. Opbrengsten in de praktijk: Hoe worden verrijkte schooldagen ingericht in Groningen?.....	14
2.1 Hoe – Inrichting.....	14
2.2 Doelgroep.....	17
2.3 Deelname	18
2.4 Inhoud – welke thema's en activiteiten?	19
2.5 Aanbieders	23
2.6 Conclusies Inrichtingsonderzoek	24
3. Opbrengsten Tijd voor Toekomst: Leerlingperspectief	28
4.1 Schoolplezier	30
4.2 Zelfvertrouwen	32
4.3 Toekomstgerichtheid/nieuwsgierigheid	34
4.4 Fysieke gezondheid	37
4.5 Motivatie voor verrijkte schooldag.....	40
4. Opbrengsten Tijd voor Toekomst: Perspectief Schoolteams.....	47
5.1 Talentontwikkeling in school	47
5.2 Bereik leerlingen	48
5.3 Opbrengsten voor de leerlingen	49
5.4 Opbrengsten voor het schoolteam	50
5.5 Betrokkenheid schoolteam bij Tijd voor Toekomst	50
5.6 Werkdruk voor het schoolteam	51
5.7 Conclusies	52
Concluderend.....	53
Literatuur	56

Voorwoord

In deze jaarrapportage bundelen we de resultaten van het onderzoek in het afgelopen jaar. Deze rapportage staat in het teken van de inrichting en (eerste) opbrengsten van Tijd voor Toekomst.

We rapporteren over de opbrengsten van

- 1) Inrichting en aantal uren Tijd voor Toekomst op scholen,
- 2) Opbrengsten van Tijd voor Toekomst volgens leerlingen (a.d.h.v. drie vragenlijstrondes) en
- 3) Opbrengsten van Tijd voor Toekomst volgens de schoolteams

We starten met een kort overzicht van eerder onderzoek naar verrijkte schooldagen in de nationale en internationale context.

Wie meer wil weten over het ontwikkelproces van Tijd voor Toekomst op scholen en de lessen die we daaruit leerden, verwijzen we naar de jaarrapportage 2021-2022. Daar gaan we meer in op het inrichten van een kwalitatief goede verrijkte schooldag. We rapporteren alle onderzoeken ook in factsheets. Deze zijn terug te vinden op de website <https://tijd-voor-toekomst.nl/onderzoek>.

Samenvatting

Een verrijkt schoolaanbod, mits voldaan aan kwaliteitseisen, kan bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit weten we uit eerder onderzoek naar verrijkte schooldagen. In de vorige rapportage gaven we een inkijken in wat werkt in een verrijkte schooldag. In deze rapportage geven we een inkijkje in de opbrengsten van verrijkte schooldagen in de provincie Groningen. We constateren dat scholen, met maatwerk, komen tot hun eigen invulling van een verrijkte schooldag. Ruim 60 procent van de deelnemende scholen breidt uren uit na de reguliere lestijd. Dit zijn vooral scholen die een (vrijwillig) naschools aanbod doen. 16 procent van de scholen in dit onderzoek breiden de onderwijsdag uit en verrijken gedurende de uitgebreide schooldag voor alle kinderen. 23 procent van de scholen verrijken hun onderwijs gedurende de reguliere lestijd voor alle kinderen. Gemiddeld wordt er 5,5 uur verrijkt in de week. Een klein aantal scholen verrijkt 20 tot 25 uur. Bij scholen die de onderwijstijd uitbreiden wordt er maximaal 10 uren verlengd, met een gemiddelde van ruim 2 uur. De meeste scholen verlengen een uur per week. Verrijking van activiteiten vindt gemiddeld 33 weken per jaar plaats. Nog niet alle scholen hebben een verrijkte aanbod voor alle kinderen. Binnen een vrijwillig aanbod is het percentage leerlingen dat deelneemt gemiddeld 62 procent.

Inhoudelijk richten de meeste scholen hun verrijkt aanbod in op het thema Kunst & Cultuur en Bewegen & Gezondheid, maar scholen vermelden ook op andere ontwikkelingsdomeinen veel activiteiten.

Opbrengsten leerlingen

Passend bij de ontwikkelingsfase van Tijd voor Toekomst, geeft de monitoring op indicatoren een fluctuerend beeld. Het zelfvertrouwen van leerlingen geeft een licht positief beeld. Daarnaast is gezondheid is een thema dat op een deel van de scholen centraal staat. Hier zien we nog een paar (positieve) verschillen over de drie vragenlijsten. Bij dagelijks ontbijten, frequent tandenpoetsen en de beweegnorm rapporteren meer leerlingen in de laatste vragenlijst dat ze dit doen of eraan voldoen.

Veel belangrijker in deze fase van monitoring is hoe de ervaringen van de leerlingen zijn met betrekking tot het verrijkte aanbod in hun school. Iets meer kinderen aangeven dat ze richting hun toekomst alles kunnen worden wat ze willen, een growth mindset. Kinderen geven in gesprekken ook aan dat hun interesse in Tijd voor Toekomst activiteiten vooral wordt gewekt door nieuwsgierigheid, een gevoel van gelijke kansen voor henzelf en kinderen in hun omgeving en door een andere manier van leren. Ze geven terug dat de activiteiten impact hebben op hun zelfvertrouwen en leerplezier.

De leerlingen beoordelen de activiteiten die op school worden ingezet veelal positief. Slechts vijf procent van de leerlingen vindt de activiteiten niet leuk. Meer dan de helft van de leerlingen ontdekt nieuwe dingen tijdens de activiteiten, en 36 procent is ook nieuwe dingen gaan doen. Ook geeft 45 procent van de leerlingen aan dat ze het niet erg vinden om langer op school te zijn voor de activiteiten. 31 procent heeft nieuwe kinderen leren kennen door de activiteiten. Dit sluit aan bij de ambitie van veel van de scholen om ook groepsdoorbrekend

te werken in de Tijd voor Toekomst-activiteiten. We observeren dat ongeveer een vijfde van de leerlingen ook nieuwe verenigingen heeft leren kennen. Dit zegt niet iets over de doorgeleide naar verenigingen in de regio. Als we dit relateren aan de doelen die scholen (over het algemeen) aan de verrijkte schooldag hangen, namelijk het ontdekken van nieuwe talenten en vaardigheden, het verkennen van de regio, op een andere manier leren en samenwerken met de regio, zien we dat deze doelen voor de leerlingen ook hun doorwerking hebben.

Opbrengsten volgens leerkrachten

Leerkrachten herkennen het beeld van de opbrengsten voor leerlingen. Leerlingen laten meer betrokkenheid zien, krijgen meer zelfvertrouwen en zijn meer gemotiveerd voor het leren op school. Leerkrachten rapporteren in toegenomen mate ruimte voor talentontwikkeling op school. In die verrijkte tijd worden ook steeds meer leerlingen bereikt die de scholen willen bereiken.

Schoolteams raken steeds bekender met het concept en ervaren positieve ontwikkelingen bij hun leerlingen. Ook teamleden zelf ervaren impact van het programma. Ze rapporteren vooral over nieuwe expertise en nieuwe inspiratie voor hun eigen lessen, door het aanbod van externe aanbieders.

De grootste uitdaging die schoolteams teruggeven is organisatorisch. Ondanks dat een grote groep leerkrachten aangeeft dat er voldoende bezetting is voor Tijd voor Toekomst, wordt er nog wel een grotere werkdruk ervaren door de komst van het programma. Ondanks dat de daadwerkelijk uitvoering bij externe instellingen ligt, koppelen teamleden terug dat er soms regelmoetheid is. Daarnaast moeten leerkrachten soms hun eigen leerlingen opvangen, wanneer een activiteit van een externe uitvalt. Daarin zoeken veel scholen nog geen samenwerking met andere partijen, zoals de naschoolse opvang. Slechts 12 procent van de scholen spreekt van een nauwe samenwerking met de kinderopvang.

Tot slot

Scholen krijgen grip op het ontwikkelen en uitvoeren van een verrijkte schooldag, maar krijgen nog niet altijd grip op (een gevoel van) toenemende werkdruk. Ook de kwaliteit van het aanbod is nog een ontwikkelpunt voor veel scholen. Toch toont het onderzoek aan dat er mooie opbrengsten zijn op de werkvloer: kinderen die worden bereikt, ruimte voor talentontwikkeling in een bredere zin, een gevoel van gemeenschapszin in samenwerking met de ouders, wijk of dorp en scholen die tot eigen vorm voor Tijd voor Toekomst komen. We zien nog geen grote verschillen in de monitoring over twee jaar onderzoek, maar dit is passend bij de ontwikkelingsfase waarin Tijd voor Toekomst staat. Het komende jaar kijken we met scholen mee hoe ze aanbod van externen goed kunnen screenen op kwaliteit en zelf ook kunnen bijdragen aan het verbeteren van kwalitatief goed aanbod voor de leerlingen in hun onderwijsdag.

Opbrengsten van verrijkte uren in het basisonderwijs: eerder onderzoek

1. Opbrengsten van verrijkte uren in het basisonderwijs

In dit hoofdstuk beschrijven we kort wat we nu al weten over opbrengsten van een verrijkte schooldag uit eerder onderzoek (nationaal/internationaal). Ook beschrijven we kort wat we al weten over de voorwaarden voor een verrijkte schooldag om tot deze opbrengsten te komen.

Het verlengen van uren in het basisonderwijs kent al een lange geschiedenis. Zowel in Nederland als in het buitenland wordt al zeker 20 jaar geëxperimenteerd met onderwijstijden (Smit et al., 2015). In Nederland wordt in grote steden al langere tijd extra aanbod gedaan op ondersteuning van taal, rekenen en huiswerkondersteuning. De focus van het onderzoek naar deze verlengde schooluren ligt dan ook veelal op verhoogde cognitieve resultaten en ontwikkeling in leerresultaten, omdat het altijd dat doel heeft gediend. Dit onderzoek laat (nog) niet veel resultaat zien op het gebied van het verbeteren van leerresultaten (Scheerens en Luyten, 2013, Kruiter et al., 2020).

Tijd voor Toekomst, een verrijkte schooldag, zet extra onderwijsuren in voor andere en bredere talentontwikkeling dan taal en rekenen. Omdat het programma een focus heeft op andere talenten, moet het ook ontwikkelingen laten zien op andere gebieden dan leerresultaten. Verbeteren van leerresultaten is in Tijd voor Toekomst een eventuele bijvangst.

Uit eerder onderzoek naar verrijkt aanbod weten we dat leerlingen die langdurig (meer dan tien weken) extra aanbod krijgen op bijvoorbeeld sport, muziek of weerbaarheid, zich ontwikkelen op het aangeboden thema (Kruiter et al., 2020). Doelen die direct relateren aan de inhoud en vaardigheden van het naschools aanbod zijn hierbij van belang. Bijvoorbeeld, de Gezonde basisschool van de Toekomst laat zien dat een investering op gezondheid impact heeft op gezondheid van leerlingen. Hier zien we dat een verrijkte schooldag impact kan hebben op de leerling.

Slot en Leseman (2019) stellen ook dat een gevarieerd aanbod rond reguliere onderwijstijd, met investering op sport en bewegen en kunst en cultuur, een bijdrage levert aan de ontwikkelkansen van kinderen. Er zijn

Een verrijkt schoolaanbod, mits voldaan aan kwaliteitseisen, kan bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen

een aantal voorwaarden die ze hierbij stellen: dit aanbod moet beschikbaar zijn voor *alle* kinderen, er moet een goede opbouw/volgorde zijn in het programma, er moet een actieve rol zijn van de kinderen, er moet aandacht zijn voor minstens één aspect van persoonlijke/sociale vaardigheden, en er moeten specifieke en expliciete doelen geformuleerd zijn met betrekking tot persoonlijke/sociale vaardigheden (Slot & Leseman, 2019; Durlak et al., 2010). Naast ontwikkelkansen ontstaan er, door een verrijkt aanbod, ook kleine effecten op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen, vooral terug te zien in een verbeterde connectie met leeftijdsgenoten en verbeterde omgang met leerkrachten (Durlak et al., 2007; Kruijer et al., 2013).

Uit de Verenigde Staten en Engeland leren we dat er effecten zijn van naschools aanbod op verminderde schooluitval, een sterker gevoel van verbondenheid met school en zelfvertrouwen van leerlingen (Lauer et al., 2006; Heath et al., 2018). Heath et al. (2018) stellen dat vooral voor kinderen met een lage sociaal-economische status een verrijkt aanbod het opleidingsniveau beïnvloedt. Voorwaarde voor deze resultaten was wel dat de participatie van kinderen in het naschools aanbod hoog is.

Met een verrijkt schoolaanbod is het mogelijk impact te hebben op de sociaal-emotionele ontwikkeling, ontwikkelingskansen en vaardigheden van kinderen (bijvoorbeeld een sport- en beweegprogramma kan bijdragen aan gezondheidvaardigheden en inzet op muziek op muziekkennis). Ook is er een impact op andere gebieden, zoals zelfvertrouwen, schoolplezier en verbondenheid met school en medeleerlingen. Het ontstaan van impact hangt wel heel duidelijk samen met een aantal randvoorwaarden, waaronder het belang van een gezamenlijke visie op basis van expliciete en gedeelde doelen, centrale aansturing, een integrale aanpak van interprofessioneel werken en sturing op kwaliteit. In veel onderzoek is met name de doorgaande lijn, de kwaliteit van het personeel en de kwaliteit van het programma onvoldoende ontwikkeld om tot duidelijke resultaten te komen. Een langetermijnperspectief voor verrijkte programma's is daarom essentieel (Slot en Leseman, 2019).

Opbrengsten in de praktijk: Hoe worden verrijkte schooldagen ingericht in Groningen?

Tijd voor Toekomst wordt momenteel uitgevoerd in alle gemeenten in de provincie Groningen. In elke gemeente krijgt Tijd voor Toekomst een eigen invulling. Om inzicht te krijgen in de inrichting van Tijd voor Toekomst in de provincie hebben scholen en innovatiebegeleiders een vragenlijst ingevuld over de inrichting en inhoud van Tijd voor Toekomst op hun school (of scholen).

40 scholen hebben de vragenlijst ingevuld, van een totaal van 61 scholen die nu meedoen in een subsidiestroom voor Tijd voor Toekomst. In dit hoofdstuk leest u de resultaten van dit onderzoek.

2. Opbrengsten in de praktijk: Hoe worden verrijkte schooldagen ingericht in Groningen?

2.1 Hoe – Inrichting

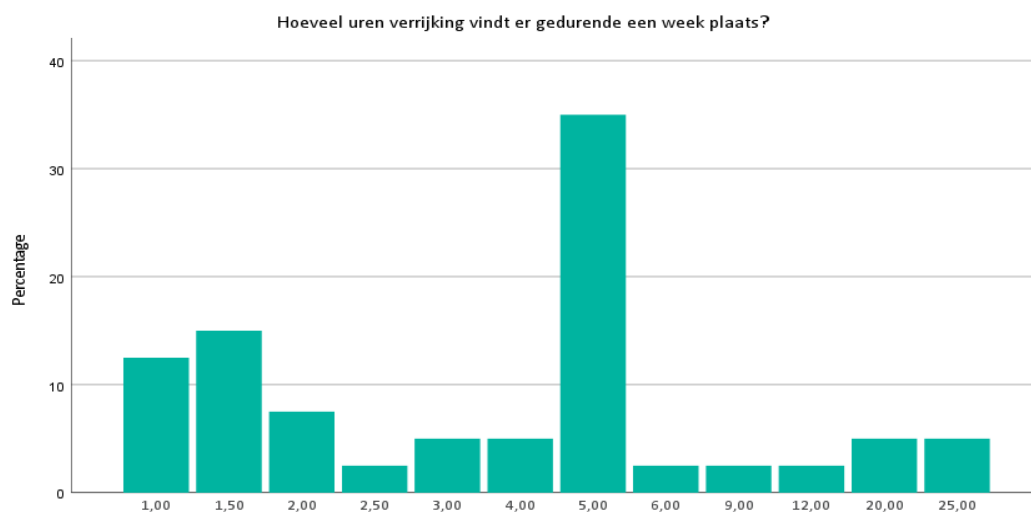
We observeren veel variatie in de inrichting van een verrijkte schooldag. Ruim 60 procent van de deelnemende scholen breidt uren uit na de reguliere lestijd. Dit zijn vooral scholen die een (vrijwillig) naschools aanbod doen. 16 procent van de scholen in dit onderzoek breiden de onderwijsdag uit en verrijken gedurende de uitgebreide schooldag voor alle kinderen. 23 procent van de scholen verrijken hun onderwijs gedurende de reguliere lestijd voor alle kinderen.

Tabel 1. Moment verrijking schooldag

		Aantal	Percentage
Op welk moment vindt verrijking plaats?	Uitbreiding uren na reguliere lestijd	26	60.5%
	Uitbreiding uren van de lesdag, met verrijking gedurende de lesdag	7	16.3%
	Onderschoolse verrijking van lestijd	10	23.3%

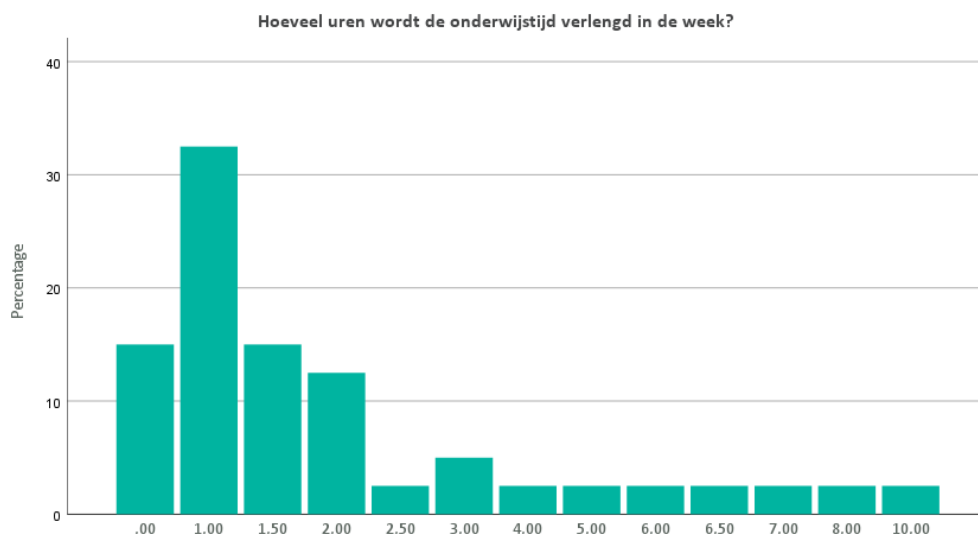
2.1.1 Hoeveel uren verrijking per week?

Binnen deze varianten van een verrijkte schooldag, is er verrijkt aanbod voor gemiddeld 5,5 uur per week. Er is wel een grote spreiding in de uren die per week verrijkt worden. Het verrijkte aanbod varieert van 1 uur per week tot 25 uur per week. In dit laatste geval gaat het om scholen die zowel onderschools verrijkt aanbod bieden, als naschools aanbod doen.

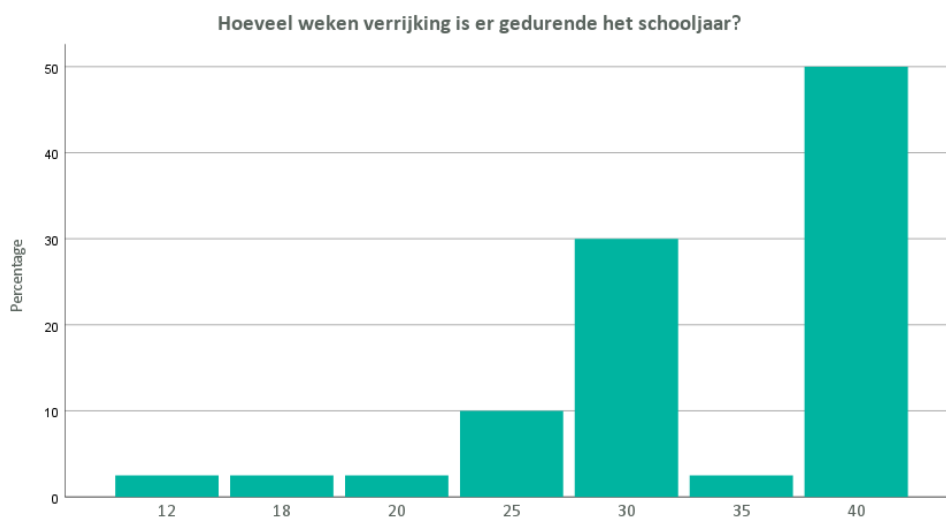
2.1.2 Hoeveel uren na reguliere lestijd?

De scholen die onderwijstijd uitbreiden is gevraagd hoeveel uren zij hun onderwijstijd uitbreiden, dan wel verlengen. Bij scholen die de onderwijstijd uitbreiden wordt er maximaal 10 uren verlengd, met een gemiddelde van ruim 2 uur. De meeste scholen verlengen een uur per week.

2.1.3 Hoeveel weken per jaar verrijking?

Niet alle scholen kunnen of willen geen wekelijkse verrijking van uren. Toch geeft 50 procent van de scholen aan inmiddels alle weken van het schooljaar uren te verrijken (40 weken). Een ruime 30 procent van de scholen verrijkte 30 weken per jaar. Er wordt tussen de 12 tot 40 weken per jaar verrijkt, met een gemiddelde van ruim 33 weken.

2.1.4 Locatie

Verrijking vindt voornamelijk plaats op de eigen school, als geeft ook ruim 20 procent van de scholen aan dat er activiteiten plaatsvinden op scholen waarmee wordt samengewerkt. Dat kan betekenen dat leerlingen zich tussen verschillende scholen verplaatsen om gebruik te maken van extracurriculair aanbod. Voor sportactiviteiten wordt vaak uitgeweken naar een sportlocatie. Dit kan zowel in de eigen sportaccommodatie als in de accommodatie van een aanbieder zijn. Daarnaast vinden er in 12 procent van de gevallen ook activiteiten plaats op de locatie van de buitenschoolse opvang, vaak verbonden aan de school. In integrale kindcentra worden ruimtes van naschoolse opvang en onderwijs vaak gedeeld.

Tabel 2. Locatie waar verrijkte activiteiten plaatsvinden

		Aantal	Percentage
Waar vinden de verrijkte activiteiten plaats?	Op de eigen school	38	41.3%
	Op 1 of meerdere scholen waarmee wordt samengewerkt	19	20.7%
	Op een sportlocatie	20	21.7%
	Op de Buitenschoolse Opvanglocatie	11	12.0%
	In een culturele instelling	3	3.3%
	Andere Plek	1	1.1%

2.2 Doelgroep

Naast de inrichting van de verrijkte schooldag, is de scholen ook gevraagd naar de doelgroep die ze willen aanspreken met een verrijkte schooldag. Het grootste deel van de scholen in het programma Tijd voor Toekomst richt zich op de groepen 3 tot en met 8. 75 procent van de scholen die meededen aan dit onderzoek hebben ook verrijkte activiteiten voor de kleuters. Een klein aandeel van de scholen kan ook activiteiten aanbieden voor peuters, vaak in IKC-verband.

Tabel 3. Doelgroep Verrijkte activiteiten

		Aantal	Percentage
Voor wie zijn de verrijkte activiteiten?	Peuters	14	8.8%
	Kleuters	28	17.5%
	Onderbouw (s)bo	38	23.8%
	Middenbouw (s)bo	40	25.0%
	Bovenbouw (s)bo	40	25.0%

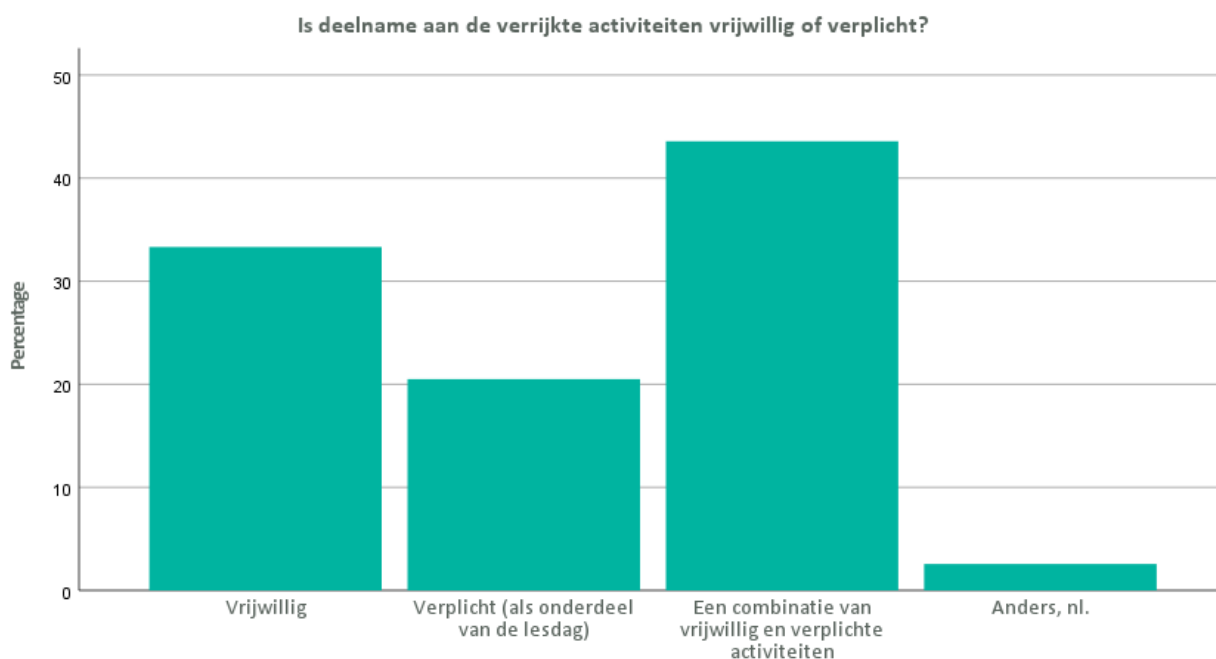
Relatief weinig scholen richten zich in hun activiteiten op een specifieke doelgroep kinderen. 87 procent van de scholen richt het aanbod in voor alle leerlingen van de school. Zes scholen geven aan een specifieke doelgroep te benaderen, zoals kinderen met een cognitieve achterstand, kinderen met weinig sociaal-emotionele vaardigheden en groepen anderstalige kinderen. Daarmee richten ze aanbod in die aansluit bij de behoefte van specifiek deze kinderen.

Tabel 4. Speciale doelgroep

		Aantal	Percentage
Op welke doelgroep richten de activiteiten zich?	Voor alle leerlingen van de school	40	87.0%
	Voor leerlingen met behoefte aan cognitieve ondersteuning	1	2.2%
	Voor leerlingen met achterstand op sociaal-emotionele vaardigheden	1	2.2%
	Voor leerlingen met een kansarme thuissituatie	2	4.3%
	Anderstalige leerlingen	2	4.3%

2.3 Deelname

Het programma Tijd voor Toekomst heeft tot doel om verrijking van onderwijsactiviteiten aan te bieden aan alle kinderen in het basisonderwijs. Het staat het scholen vrij om daarin onderscheid te maken in vrijwillig aanbod van verrijkte activiteiten (voor alle kinderen beschikbaar) of verplicht aanbod van activiteiten (voor alle kinderen onderdeel van het onderwijsaanbod). In dit onderzoek hebben we een inventarisatie gemaakt van het deel scholen dat verplicht en vrijwillig aanbod heeft. Hierin zien we een divers beeld. Iets minder dan de helft van de scholen heeft een combinatie van een verplicht (vaak onderschools) en vrijwillig aanbod (vaak naschools). Voor 20 procent is het aanbod onderdeel van de reguliere onderwijstijd (verplicht) en voor ruim 30 procent is het verrijkt aanbod een vrijwillige aangelegenheid (kinderen kunnen zich hierop inschrijven. Eén school geeft aan dat de activiteiten verplicht zijn, 'tenzij ouders aangeven dat hun kind niet meedoet'.

Op scholen die verrijkte activiteiten aanbieden in reguliere of uitgebreide onderwijstijd is de deelname van kinderen logischerwijs honderd procent. Aan scholen met een vrijwillig aanbod is gevraagd een inschatting te maken van het percentage kinderen dat meedoet aan de verrijkte activiteiten. Gemiddeld neemt op deze scholen ruim 60 procent (62%) van de leerlingen deel aan de activiteiten.

2.4 Inhoud – welke thema's en activiteiten?

We hebben de scholen ook gevraagd ons mee te nemen in de inhoud van de verrijkte schooldag. Opvallend, alle scholen die deze vraag hebben ingevuld hebben verrijkte activiteiten op het thema Cultuur. Ook doet bijna 80 procent van de scholen een aanbod op het thema Bewegen en Gezondheid. Relatief weinig scholen hebben (tot nu toe) een aanbod gedaan rondom beroepenoriëntatie. Een thema dat aanvullend werd genoemd door twee scholen was het thema Ondernemerschap.

Tabel 5. Thema's verrijkte activiteiten

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Op welke thema's is er verrijking?	Cultuur	38	100.0%
	Sport en Bewegen/Gezondheid	30	78.9%
	Sociaal-emotioneel/weerbaarheid	19	50.0%
	Beroepenoriëntatie	3	7.9%
	Wetenschap en Techniek	12	31.6%
	Digitale vaardigheden	24	63.2%
	Natuur en Milieu	6	15.8%
	Anders, nl.	2	5.3%

In veel gevallen worden er verrijkte activiteiten aangeboden in meerdere domeinen. In enkele gevallen wordt er in een onderwijsprogramma gekozen voor specifieke aandacht voor één domein. Dit is dan vaak het domein Cultuur.

Naast de domeinen waarop scholen verrijkt aanbod aanbieden, hebben scholen ook inzicht gegeven in het type activiteiten dat wordt aangeboden per domein. In het domein Cultuur ligt de focus vooral op activiteiten met betrekking tot muziek (door bijna 95 procent van de scholen werd dit ingevuld), toneel/theater (bijna 79 procent van de scholen) en activiteiten met betrekking tot beeldende vorming (76 procent van de scholen). In totaal werden er door de scholen 134 activiteiten aangegeven op het gebied van cultuur. Onder 'andere activiteiten' melden scholen 'Zang', 'Bezoek aan cultureel erfgoed' en 'Bezoek aan culturele instellingen' (tabel 6).

Tabel 6. Activiteiten Domein Cultuur

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein 'Cultuur'?	Activiteiten mbt muziek	36	94.7%
	Activiteiten mbt beeldende vorming	29	76.3%
	Activiteiten mbt toneel/theater	30	78.9%
	Activiteiten mbt film	16	42.1%
	Activiteiten mbt literatuur	15	39.5%
	Andere activiteiten	8	21.1%

In totaal werden er door de scholen 83 activiteiten aangegeven op het gebied van Bewegen en Gezondheid (tabel 7). Het grootste deel van deze activiteiten bestaan uit (extra) sportlessen (76 procent van de scholen). Vaak worden extra sportlessen aangeboden op nieuwe en andere sporten. Ruim 47 procent van de scholen biedt activiteiten met betrekking tot gezonde voeding aan, vaak door een gezonde lunch of kooklessen. Bij het domein Bewegen en Gezondheid geven acht scholen aan dat zij op dit thema geen verrijkt aanbod doen.

Tabel 7. Activiteiten Domein Bewegen & Gezondheid

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein 'Bewegen en Gezondheid'?	Sportlessen	29	76.3%
	Activiteiten mbt een gezonde leefstijl	13	34.2%
	Activiteiten mbt Gezonde Voeding	18	47.4%
	Bewegend Leren	12	31.6%
	Pauzespelen	3	7.9%
	Niet van toepassing	8	21.1%

Om kinderen een breder perspectief te bieden op hun opleidings- en loopbaanmogelijkheden zet ook een deel van de scholen in op beroepenoriëntatie. Ongeveer 25 procent van de scholen die meededen aan dit onderzoek heeft dat domein tot nu toe meegenomen in de verrijkte activiteiten (tabel 8). 31 scholen geven aan dat nog niet te hebben gedaan. Binnen de beroepenoriëntatie ligt de focus van de activiteiten op de vaardigheden met betrekking tot een beroep (bijvoorbeeld timmeren), het kennismaken met een beroep (bijvoorbeeld op bezoek bij de boer) of laten zien hoe iedereen gelijke kansen kan hebben in de toekomst. Eén school meldt, onder Andere activiteiten, dat dit thema in voorbereiding is.

Tabel 8. Activiteiten Domein Beroepenoriëntatie

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein 'Beroepenoriëntatie'?	Kennismaken met beroepen	3	7.9%
	Toekomstperspectief stellen	2	5.3%
	Vaardigheden mbt een beroep	5	13.2%
	Kansengelijkheid	3	7.9%
	Niet van Toepassing	31	81.6%
	Andere Activiteiten	1	2.6%

Onder het thema Natuur en Milieu zetten de meeste scholen in op activiteiten waarbij leerlingen zelf actief met de natuur bezig zijn, vaak in de vorm van bijvoorbeeld een moestuin (Tabel 9). 42 procent van de scholen heeft ook activiteiten met betrekking tot het Herkennen van Dieren en planten. Twaalf scholen geven aan dat zij dit thema (nog) niet toepassen in de verrijkte schooldag, één school geeft aan dit wel op de planning te hebben.

Tabel 9. Activiteiten Domein Natuur en Milieu

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein 'Natuur&Milieu'?	Activiteiten mbt duurzaamheid	6	15.8%
	Activiteiten mbt survivalskills	11	28.9%
	Activiteiten mbt Herkenning Planten en Dieren	16	42.1%
	Activiteiten mbt Zelf de natuur gebruiken (moestuin etc.)	22	57.9%
	Niet van Toepassing	12	31.6%
	Andere Activiteiten	1	2.6%

Binnen het domein Sociaal-emotionele ontwikkeling hebben veel scholen activiteiten, maar geven ook een aantal scholen aan dat dit behoort tot één van de basistaken binnen het onderwijs. Aan het domein Sociaal-emotionele ontwikkeling wordt dan wel aandacht aan besteed, maar niet met ondersteuning van de subsidie Tijd voor Toekomst. Ook geeft een school aan dat er binnen verrijkte activiteiten aandacht wordt besteed aan sociaal-emotionele vaardigheden, zoals samenwerken. De helft van de scholen biedt weerbaarheidstraining aan onder dit domein (tabel 10). Een kleine veertig procent van de scholen biedt activiteiten aan rondom mindfulness en iets minder dan de helft van de scholen sociale vaardigheidstraining. In totaal worden 82 activiteiten gerapporteerd onder dit thema.

Tabel 10. Activiteiten domein Sociaal-emotionele ontwikkeling

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein 'Sociaal-emotionele ontwikkeling'?	Sociaal Vaardigheidstraining	18	47.4%
	Weerbaarheidstraining	19	50.0%
	Metacognitieve Vaardigheden, motivatie	14	36.8%
	Mindfulness	15	39.5%
	Niet Van Toepassing	13	34.2%
	Andere Activiteiten	3	7.9%

Samen met het domein Beroepenoriëntatie wordt er onder het domein Wetenschap en Techniek de minste activiteiten gerapporteerd (65 in totaal) (tabel 11). Scholen geven aan wel activiteiten aan te bieden met betrekking tot Maken en Bouwen (ruim 52 procent). Daarnaast worden er vooral activiteiten aangeboden onder de noemer 21-eeuwse vaardigheden. 14 scholen geven aan dit programma niet van toepassing is op hun verrijkte aanbod. Onder 'Andere activiteiten' wordt Knutselen aangegeven.

Tabel 11. Activiteiten Domein Wetenschap en Techniek

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein Wetenschap en Techniek?	Activiteiten mbt experimenteren	8	21.1%
	Activiteiten mbt Onderzoeken/Meten	6	15.8%
	Activiteiten mbt Maken/Bouwen	20	52.6%
	Activiteiten mbt 21eEeuwse Vaardigheden	16	42.1%
	Niet Van Toepassing	14	36.8%
	Andere Activiteiten	1	2.6%

Ten slotte is scholen gevraagd naar hun verrijkte aanbod op het gebied van digitale vaardigheden. De helft van de scholen biedt aanbod voor praktische ICT-vaardigheden en/of Computational Thinking. Vooral programma's rondom programmeren of 3D-printen zijn populair. Ook geeft ruim 39 procent van de scholen aan activiteiten te hebben voor digitale informatievaardigheden. 12 scholen geven aan (nog) geen verrijkte aanbod te organiseren rondom digitale vaardigheden, ten minste niet binnen de subsidie van Tijd voor Toekomst.

Tabel 12. Activiteiten Domein Digitale vaardigheden

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Welke activiteiten vinden er plaats onder het ontwikkelingsdomein 'Digitale vaardigheden'?	Activiteiten mbt Mediawijsheid	4	10.5%
	Praktische ICTvaardigheden (bv typecursus)	18	47.4%
	Digitale Informatievaardigheden	15	39.5%
	Activiteiten mbt Computational Thinking (bv. programmeren)	19	50.0%
	Niet van toepassing	12	31.6%
	Andere activiteiten	1	2.6%

Andere activiteiten: *willen we aanbieden, maar nog niet geweest.*

2.5 Aanbieders

Het programma Tijd voor Toekomst is erop gericht het verrijkte aanbod aan te laten bieden door externe (regionale) partijen. Op de meeste scholen wordt het aanbod inderdaad verzorgd door een externe organisatie (bijna 90% van de scholen) of ingehuurd personen (vaak op ZZP-basis) (op 95% van de scholen). In enkele gevallen heeft een school aangegeven dat activiteiten worden aangeboden door leerkrachten of het schoolteam zelf. Dit kan gaan om expertise bij een lid van het eigen team, of verrijkt aanbod dat onderdeel is van reguliere lesstof. Eén school geeft aan ook gebruik te maken van vrijwilligers (ouders) bij de schoollunch. Opvallend is dat geen van de scholen die nu meedeelt met dit onderzoek aangeeft pedagogisch medewerkers in te zetten, bijvoorbeeld vanuit de naschoolse opvang. In andere delen van het land wordt deze optie meer ingezet.

Tabel 12. Type Aanbieders

		Aantal	Percentage scholen met dit antwoord
Door wie worden activiteiten aangeboden?	Door leerkrachten/ het schoolteam zelf	7	18.4%
	Door een externe organisatie (sportvereniging, bibliotheek)	34	89.5%
	Ingehuurd personen (kunstenaars, buurtsportcoaches)	36	94.7%
	Andere manier	1	2.6%

2.6 Conclusies Inrichtingsonderzoek

Inrichting

We observeren veel variatie in de inrichting van een verrijkte schooldag. Ruim 60 procent van de deelnemende scholen breidt uren uit na de reguliere lestijd. Dit zijn vooral scholen die een (vrijwillig) naschools aanbod doen. 16 procent van de scholen in dit onderzoek breiden de onderwijsdag uit en verrijken gedurende de uitgebreide schooldag voor alle kinderen. 23 procent van de scholen verrijken hun onderwijs gedurende de reguliere lestijd voor alle kinderen. Gemiddeld wordt er 5,5 uur verrijkt in de week. Een klein aantal scholen verrijkt 20 tot 25 uur.

Bij scholen die de onderwijstijd uitbreiden wordt er maximaal 10 uren verlengd, met een gemiddelde van ruim 2 uur. De meeste scholen verlengen een uur per week. Verrijking van activiteiten vindt gemiddeld 33 weken per jaar plaats.

Iets minder dan de helft van de scholen heeft een combinatie van een verplicht (vaak onderschools) en vrijwillig aanbod (vaak naschools). Voor 20 procent is het aanbod onderdeel van de reguliere onderwijstijd (verplicht) en voor ruim 30 procent is het verrijkt aanbod een vrijwillige aangelegenheid (kinderen kunnen zich hierop inschrijven). Eén school geeft aan dat de activiteiten verplicht zijn, 'tenzij ouders aangeven dat hun kind niet meedoet'.

Op scholen die verrijkte activiteiten aanbieden in reguliere of uitgebreide onderwijstijd is de deelname van kinderen logischerwijs honderd procent. Aan scholen met een vrijwillig aanbod is gevraagd een inschatting te maken van het percentage kinderen dat meedoet aan de verrijkte activiteiten. Gemiddeld neemt om deze scholen ruim 60 procent (62%) van de leerlingen deel aan de activiteiten.

Verrijking vindt voornamelijk plaats op de eigen school. Voor sportactiviteiten wordt wel vaak uitgeweken naar een sportlocatie. Dit kan zowel in de eigen sportaccommodatie als in de accommodatie van de aanbieder zijn. Daarnaast vinden er ook activiteiten plaats bij scholen waarmee wordt samengewerkt of de locatie van de buitenschoolse opvang.

Inhoud

Scholen richten zich met hun verrijkt aanbod programma's vaak op meerdere domeinen. De activiteiten die worden aangeboden hebben het vaakst betrekking op de domeinen Sport/bewegen en gezondheid en Cultuur. Maar vrijwel alle programma's op scholen richten zich op enig moment op de verschillende activiteiten behorende tot het ontwikkelingsdomein Cultuur. Dit zijn voornamelijk activiteiten met betrekking tot theater, muziek of beeldende vorming. Bij het ontwikkelingsdomein Bewegen en Gezondheid gaat het in de meerderheid van de programma's om (extra) sportlessen. Trainingen met betrekking tot sociale vaardigheden en weerbaarheid worden het vaakst aangeboden binnen het domein Sociaal-emotionele ontwikkeling. Er vinden nog relatief minder activiteiten plaats onder de domeinen Beroepenoriëntatie en Wetenschap en Techniek.

Doelgroep

De activiteiten die binnen de programma's aangeboden worden, zijn meestal bedoeld voor alle leerlingen van de school. De programma's richten zich meestal op de kinderen in de groepen drie tot en met acht. Ook een flink aantal scholen heeft aanbod voor kleuters. Voor peuters wordt er het minst vaak aanbod georganiseerd, vaak omdat deze niet tot de doelgroep van het onderwijs behoort. In het kader van IKC-vorming ontstaat er wel aanbod voor peuters op een klein deel van de scholen. Ongeveer 15 procent van de scholen geeft aan (ook) aanbod te hebben voor een specifieke doelgroep van kinderen, zoals anderstalige kinderen of kinderen met een kansarme thuissituatie.

Samenwerking

Binnen de domeinen wordt er samengewerkt met specifieke partners. Voor programma's gericht op het ontwikkelingsdomein Cultuur wordt er vaak samengewerkt met cultuurinstellingen, voor programma's gericht op Sport/bewegen en gezondheid wordt er veelal samengewerkt met sportinstellingen of een buurtsportcoach. Zorg- en welzijnsorganisaties zijn vaak betrokken bij programma's omtrent sociaal-emotionele ontwikkeling.

De daadwerkelijke uitvoering van de activiteiten ligt bij diverse partijen, zoals culturele instellingen, sportinstellingen, de bibliotheek en onderwijsondersteunende organisaties. Er wordt nog (relatief) weinig samengewerkt met naschoolse opvang, behalve in het gebruik van de ruimtes van de naschoolse opvang. De programma's worden veelal inhoudelijk ingericht door een externe organisatie of extern individu.

Opbrengsten Tijd voor Toekomst volgens leerlingen

3. Opbrengsten Tijd voor Toekomst: Leerlingperspectief

De vraag die in dit hoofdstuk centraal staat is: Wat zijn de ervaren opbrengsten van Tijd voor Toekomst voor leerlingen? En hoe ervaren leerlingen hun toekomstgerichtheid, schoolplezier en zelfvertrouwen in de periode eind 2021 – eind 2023?

Deze vragen worden beantwoord aan de hand van vragenlijsten en focusgroepen met leerlingen.

De resultaten in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op vragenlijsten onder negen scholen in de gemeenten Midden-Groningen, Groningen en Oldambt. Daarnaast maken we gebruik van citaten van kinderen over Tijd voor Toekomst in de regio Oost-Groningen (6 Oost-Groningse gemeenten).

We geven in dit hoofdstuk resultaten weer op de indicatoren Zelfvertrouwen, Toekomstgerichtheid/ Nieuwsgierigheid en Schoolplezier. Dit zijn gemeenschappelijke indicatoren waar in alle verrijkte programma's aandacht aan wordt besteed. Deze indicatoren sluiten aan bij de ambitie om het toekomstperspectief van kinderen te verbreden en brede gezondheid van kinderen te verbeteren. Omdat het verbeteren van de gezondheid een breed gedragen ambitie is in Tijd voor Toekomst, en hier op vrijwel alle scholen inzet op gedaan wordt, bieden we ook inzicht in de zelf gerapporteerde fysieke gezondheid van leerlingen op Tijd voor Toekomstscholen.

Voor de ambities van het programma om leerresultaten te verbeteren en arbeidsmarktperspectief te verbeteren wordt de regio gevolgd in de brede welvaartsmonitor. We weten uit nationaal en internationaal onderzoek dat op de indicator leerresultaten weinig effect mag worden verwacht, over deze korte termijn.

De resultaten zijn gebaseerd op zelfrapportage van de leerlingen. We zullen de resultaten van de eerste drie metingen (2021 tot en met 2023) beschrijven en waar mogelijk een voorzichtige vergelijking maken tussen de gerapporteerde gegevens. **De vergelijking van de scores is beschrijvend van aard.**

Tabel 13 en 14 laten een overzicht zien van de verdeling van de respondenten naar kenmerken in de vragenlijsten 2021-2023.

Tabel 13. Leerlingen naar geslacht

	Jongen (n(%))	Meisje (n(%))	Anders (n(%))	Totaal (n)
November 2021	287(52,3)	257(46,8)	5(0,9)	549
November 2022	252(49)	257(50)	5(1)	514
Juni 2023	282 (48,6)	289 (49,8%)	9 (1,6)	580

Tabel 14. Leerlingen naar groep

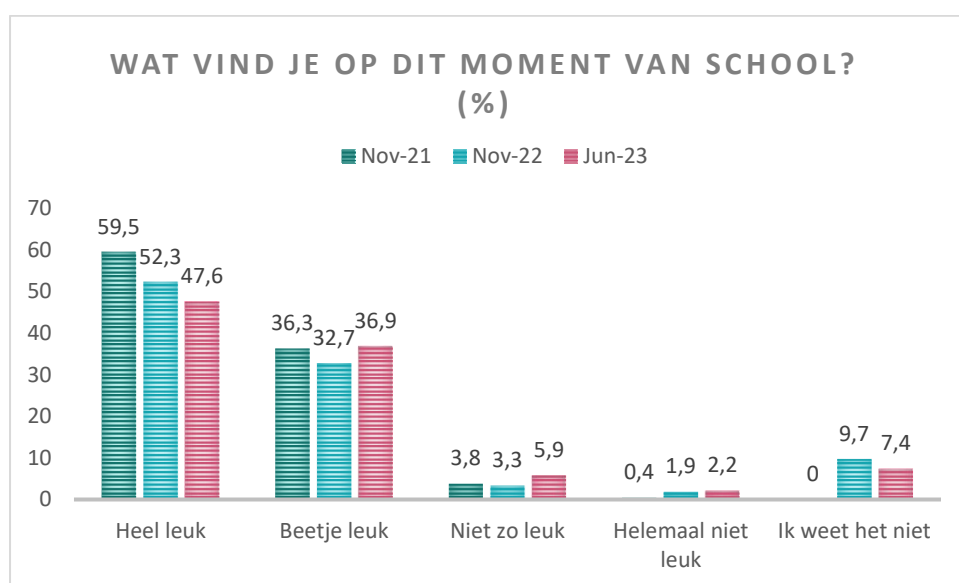
	Groep 5 (n(%))	Groep 6 (n(%))	Groep 7 (n(%))	Groep 8 (n(%))
November 2021	99 (18)	142 (25,9)	156 (28,4)	152 (27,7)
November 2022	125 (24,3)	123 (23,9)	123 (23,9)	143 (27,8)
Juni 2023	150 (25,9)	136 (23,4)	138 (23,8)	156 (26,9)

4.1 Schoolplezier

Scholen, schoolbesturen en gemeenten hopen met Tijd voor Toekomst kinderen een breder perspectief te geven op hun talenten. De gedachte is dat het ontdekken van nieuwe talenten leidt tot meer perspectieven voor hun toekomst en kinderen op andere manier tot leren kunnen komen. Het schoolplezier zou daardoor op lange termijn kunnen toenemen, omdat kinderen ontdekken dat school verschillende talenten omarmt.

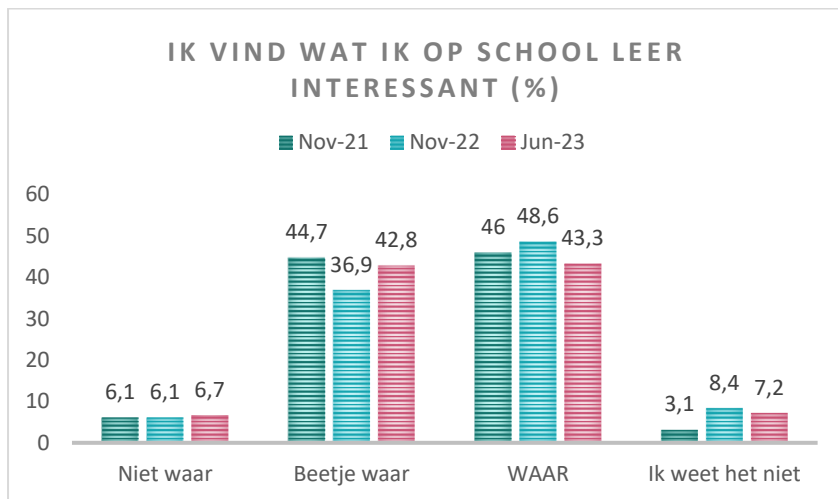
In de vragenlijsten is op een aantal manieren gevraagd wat kinderen van school vinden. **Vergeleken met de meting eind 2021 antwoorden leerlingen 2023 niet vaker dat zij school leuk vinden (figuur 1).** In de uitvoering hebben we gemerkt dat veel kinderen last hadden van het ontbreken van een categorie 'leuk'. Het vermoeden bestaat daarom dat we het schoolplezier met deze vraag enigszins onderrapporteren.

Figuur 1. Schoolplezier

De leerlingen is ook gevraagd of ze wat ze op school leren interessant vinden. Bij de 0-meting geeft 46 procent van de leerlingen aan dat ze de dingen die ze op school leren interessant vinden, bij de 2-meting vindt ruim 43 procent hetgeen dat op school geleerd wordt interessant. **Het percentage kinderen dat aangeeft leerinhouden op school interessant te vinden ligt bij de 1-meting iets hoger dan bij de 0-meting, maar daalt weer in de 2 meting.** We zien hier dus een variabel resultaat. De leerlingen rapporteren niet een stijging in schoolplezier door Tijd voor Toekomst.

Figuur 2. Waardering lesinhoud

In focusgroepen met leerlingen op Tijd voor Toekomstscholen redeneren kinderen wel dat de activiteiten onder Tijd voor Toekomst school aantrekkelijker kunnen maken. Sander zegt hier bijvoorbeeld over:

Sander: “er gebeuren echt veel leuke dingen dan in school. Ik vind het soms moeilijk kiezen en dan vul ik maar alle activiteiten in op het [inschrijf] formulier.”

Sofie maakt ook de verbinding met leuke dingen die gebeuren op school en de waardering voor school.

Sofie: “als je iets niet goed kan, dan kan je het wel leren. Dat weet ik nu wel beter. Door het soms op een andere manier te leren in Tijd voor Toekomst, dan is het niet meer moeilijk. Zo is school wel leuk. Zoals bijvoorbeeld met de proefjes, dan leer je het op een andere manier.”

Meer kinderen geven aan dat activiteiten onder Tijd voor Toekomst lesinhoud kunnen verdiepen of helpen begrijpen en willen ook dingen uitproberen die ze niet eerder deden of konden doen. Zo lijkt de waardering voor leren wel toe te nemen als individuele leerlingen wordt gevraagd naar de impact van Tijd voor Toekomst, maar vertaalt zich niet in meer plezier in school.

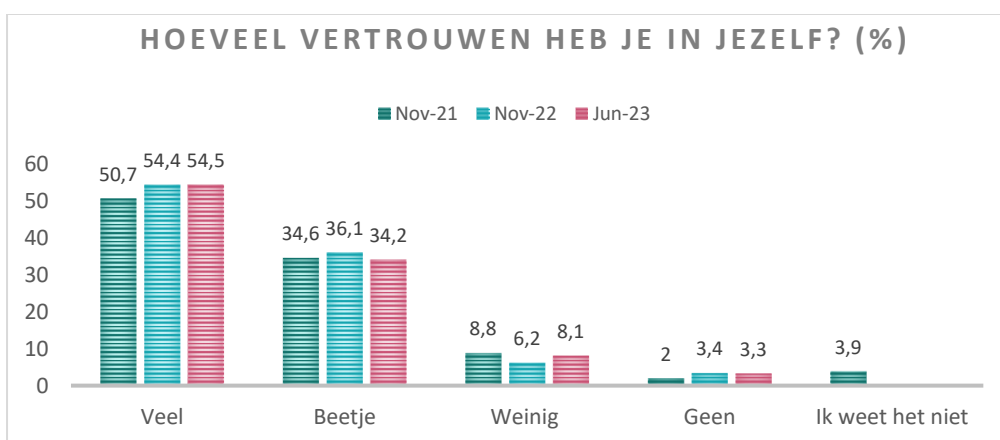
Karen: “Ik vond programmeren het leukst, omdat je je eigen wereld kon maken. [...] En ik wilde iets doen wat ik nog niet kon.”

4.2 Zelfvertrouwen

Door meer talenten aan te spreken, hopen gemeenten en schoolbesturen dat kinderen meer zelfvertrouwen ontwikkelen. Daarom is de kinderen gevraagd hoeveel zelfvertrouwen zij zichzelf toeschrijven en hoe tevreden ze zijn met zichzelf.

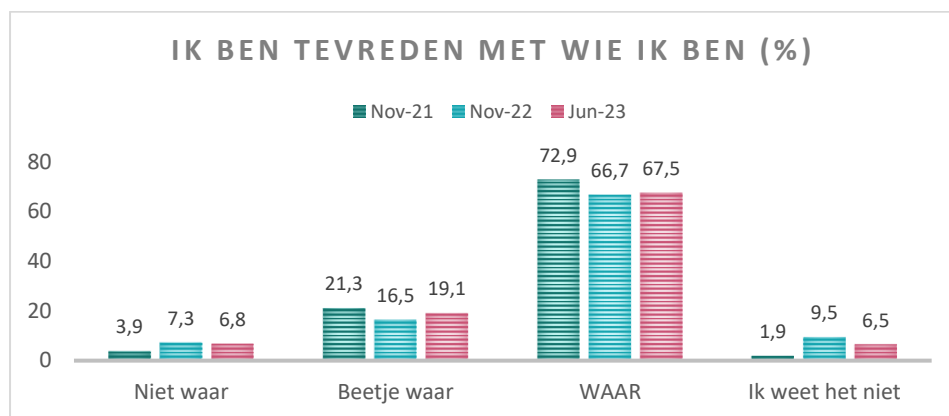
Tijdens de 0-meting heeft 50 procent van de leerlingen aangegeven veel vertrouwen te hebben in zichzelf, 34 procent had een beetje vertrouwen in zichzelf, 9 procent had weinig zelfvertrouwen en 2 procent had geen vertrouwen in zichzelf. Bij de 2-meting geeft ruim 54 procent van de leerlingen aan veel vertrouwen te hebben in zichzelf. Bij deze meting heeft 34 procent een beetje vertrouwen in zichzelf, 8 procent antwoordt weinig vertrouwen in zichzelf te hebben en 3 procent geeft aan geen vertrouwen in zichzelf te hebben. **In vergelijking met de 0-meting is de 2-meting licht positiever ingevuld door de leerlingen.** Zoals ook in andere onderzoeken naar zelfvertrouwen bij kinderen is het zelfvertrouwen bij jongens in de onderzochte groep beduidend hoger dan bij meisjes. Ook hebben jongere kinderen meer zelfvertrouwen.

Figuur 3. Zelfvertrouwen bij leerlingen op Tijd voor Toekomstscholen

De leerlingen is ook gevraagd of zij tevreden zijn met zichzelf (figuur 4). In de 0-meting zegt 73 procent van de leerlingen tevreden te zijn met zichzelf. 21 procent is een beetje tevreden met zichzelf en 4 procent niet. Bij de laatste meting geeft ruim 67 procent van de leerlingen aan tevreden te zijn met wie hij/zij is, 19 procent vindt dat een beetje waar en 7 procent is niet tevreden met zichzelf. **In de tweede meting zijn dus minder leerlingen tevreden over zichzelf.**

Figuur 4. Tevredenheid bij leerlingen op Tijd voor Toekomstscholen

In gesprekken met leerlingen doen zij regelmatig uitspraken over de bijdrage van Tijd voor Toekomst activiteiten aan hun zelfvertrouwen. Een docent gaf aanleiding voor meer zelfvertrouwen of een nieuwe vaardigheid of zelfstandigheid voelde als een boost voor het zelfvertrouwen. Katia beschrijft dat de kindercoach in haar school de klas helpt meer open te zijn en Anna en Dave vinden de vrijheid die ze ervaren tijdens het koken op school een ondersteuning voor hun zelfvertrouwen.

Katia: “Eerder durfden we niet over onze gevoelens te praten in de klas en als iemand ergens mee zat liet die het ook niet echt zo zien. En sinds [de kind-ouderondersteuner] er is doen we dat wel en dan voel je ook best goed over jezelf, dat het nu wel lukt.

Anna: “[Bij koken] was het ook leuk omdat het niet zo is dat ze zeggen ‘je mag geen mes gebruiken’, het is gevaarlijk. Dat ze ook dachten, je moet het ook maar gewoon doen. Je moet het zelf leren.”

Dave: “en dat je de pannen zelf mocht aanraken.”

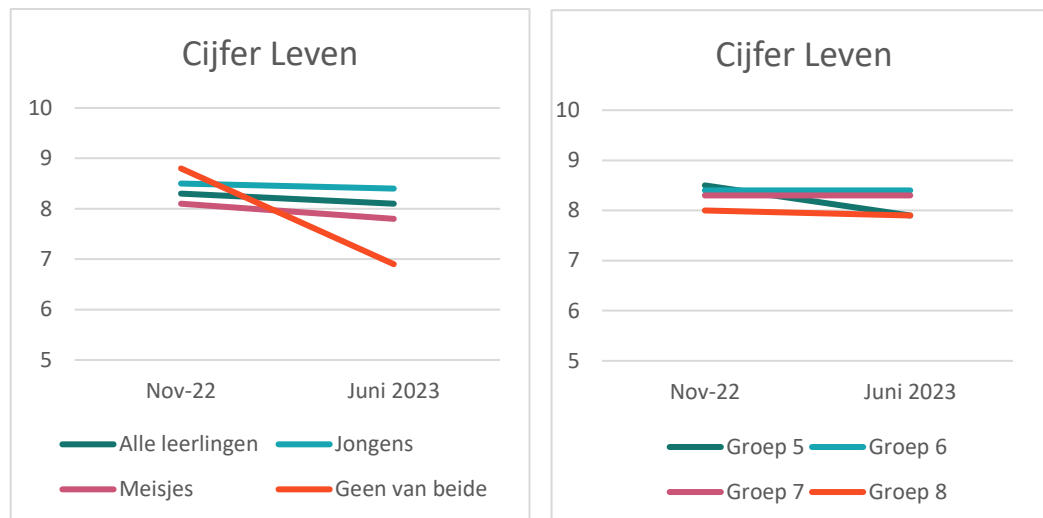
De gesprekken met kinderen ondersteunen de gedachte dat Tijd voor Toekomst activiteiten het zelfvertrouwen van kinderen kunnen verbeteren en de kinderen rapporteren ook een kleine verbetering in dat zelfvertrouwen.

In de laatste twee vragenlijsten hebben leerlingen van Tijd voor Toekomstscholen ook een cijfer op hun leven gegeven. Met deze vraag peilen we hoe tevreden kinderen zijn over hun leven. Dit cijfer is de afgelopen twee jaar relatief stabiel gebleven. Als we naar de totale groep leerlingen kijken die de vragenlijst invullen geven de leerlingen hun leven gemiddeld een 8.1. In 2021 was dit een 8.3. Jongens scoren hun leven wat hoger en dit patroon is ook stabiel, meisjes gemiddeld wat lager. Kinderen die geen gender hebben ingevuld scoren hun leven in 2023 een

Jadidja: “Ik durfde bij dansen ineens vooraan te staan. Die juf was echt goed en ik heb echt meer zelfvertrouwen.”

stuk lager dan in 2021 (resp. een 8.8 in 2021 en een 6.9 in 2023. Dit verschil kunnen we niet goed verklaren. Jongere kinderen scoren over het algemeen hoger op het cijfer voor hun leven, al zien we bij kinderen uit groep 5 wel een lagere score in 2023.

Figuur 5. Cijfer op het leven door leerlingen op Tijd voor Toekomstscholen

We zien geen verandering in het cijfer op het leven dat leerlingen op Tijd voor Toekomst scholen geven. Er is een stabiel hoge score op het leven. Deze score staat wel gelijk aan scores die kinderen hun leven geven in andere onderzoeken. In onderzoek van de Kinderombudsvrouw van 2022 scoorden kinderen in de provincie Groningen gemiddeld een 7.6 op hun leven. De kinderen in deze vragenlijst scoren dus gemiddeld iets hoger.

4.3 Toekomstgerichtheid/nieuwsgierigheid

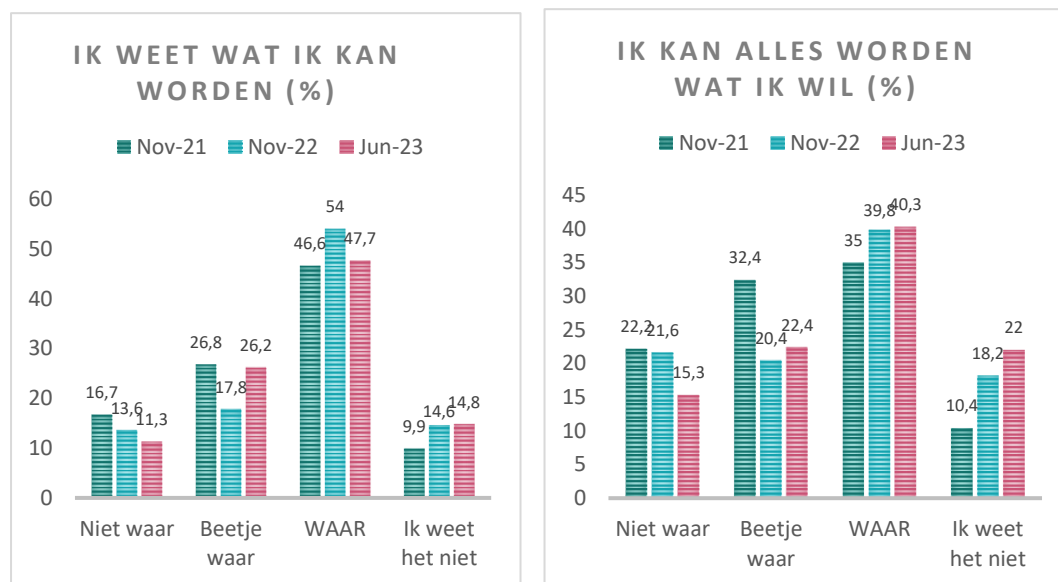
Tijd voor Toekomst zet in op brede talentontwikkeling om daarmee het arbeidsmarktperspectief van de jonge generatie Groningers te verbreden. Aan de hand van een aantal stellingen zijn de leerlingen van Tijd voor Toekomst scholen bevraagd op hun toekomstgerichtheid en nieuwsgierigheid. Zij konden aangeven of zij een stelling op zichzelf van toepassing vonden of niet.

In het kader van toekomstgerichtheid is aan de leerlingen gevraagd te antwoorden op de stelling 'Ik weet wat ik kan worden', 'Ik kan alles worden wat ik wil' en 'Ik vind het leuk om over mijn toekomst na te denken'.

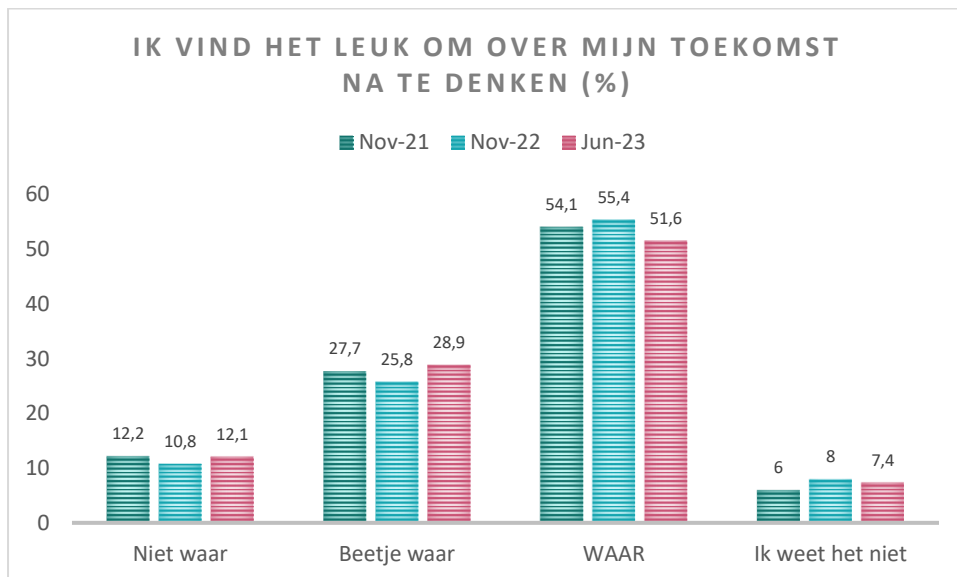
Op de stellingen 'Ik weet wat ik kan worden' en 'Ik kan alles worden wat ik wil' gaven leerlingen het volgende beeld: 47 procent van de leerlingen geeft bij de 2-

meting aan dat ze weten wat ze kunnen worden, 26 procent weet dat een beetje en 11 procent geeft aan dat ze niet weten wat ze kunnen worden. Ruim 14 procent weet het niet. Ten opzichte van de 0-meting geven in de 2-meting iets meer leerlingen aan dat ze weten wat ze kunnen worden (resp. 46,6 en 47,7 procent). De groep leerlingen die het niet weet is kleiner bij de 2-meting.

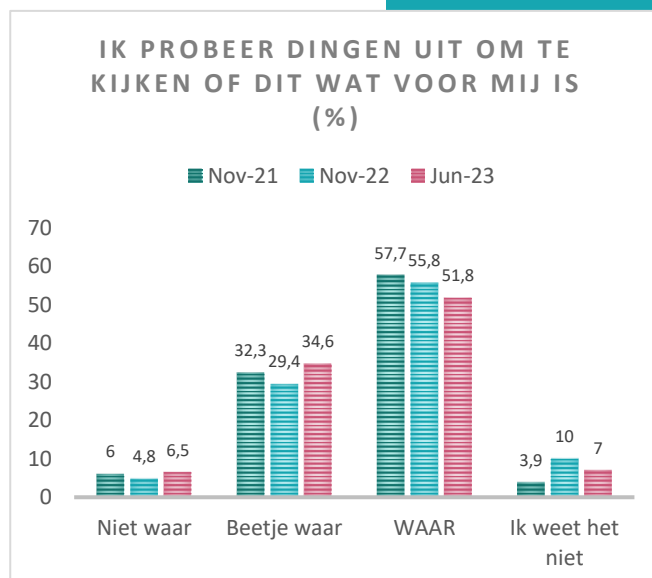
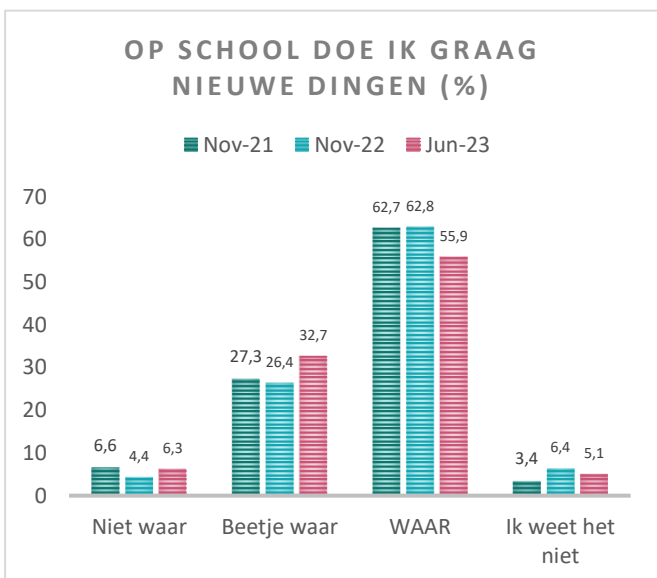
Bij de 2-meting geeft ruim 40 procent van de leerlingen aan dat ze alles kunnen worden wat ze willen. Een ruime 22 procent vindt dit een beetje waar en ruim 15 procent vindt dat ze niet alles kunnen worden wat ze willen. 22 procent weet het niet. Bij de 0-meting geeft 35 procent van de leerlingen aan dat ze alles kunnen worden wat ze willen. De leerlingen bij de 2-meting zijn in het algemeen iets positiever over hun toekomstbeeld; wel geven ze vaker aan dat ze 'het niet weten'. We zien een algemeen patroon dat hoe ouder kinderen zijn, hoe vaker ze aangeven dat ze niet alles kunnen worden wat ze willen.

Bij de 2-meting geeft ruim 51 procent van de kinderen aan dat ze het leuk vinden om over hun toekomst na te denken. Bijna 29 procent van de leerlingen vindt dat een beetje waar en 12 procent vindt het niet leuk om over zijn of haar toekomst na te denken. Ruim 7 procent weet niet of ze het leuk vinden hierover na te denken. Bij de 0-meting zien we nagenoeg dezelfde scores. Leerlingen antwoorden bij de 2-meting niet vaker het leuker te gaan vinden om over hun toekomst na te denken.

Om meer te weten te komen over hun nieuwsgierige houding is leerlingen gevraagd om ook antwoord te geven op de stellingen ‘Op school doe ik graag nieuwe dingen’ en ‘ik probeer dingen uit om te kijken of dit wat voor mij is’. Bij de derde vragenlijst geeft 56 procent aan graag nieuwe dingen te doen op school, voor 32 procent is dat een beetje waar en 6 procent geeft aan dat niet graag te doen. In totaal 5 procent geeft aan niet te weten of ze dat graag doen. **Ten opzichte van de eerste vragenlijst zien we een daling in kinderen die aangeven graag nieuwe dingen te doen, al vinden kinderen het wel vaker ‘een beetje waar’.**

In gesprekken met kinderen komt vaak naar voren dat ze het leuk vinden om nieuwe dingen te doen in de activiteiten van Tijd voor Toekomst. Daarin zien we wat kinderen op zoek zijn naar die experimenteerruimte en het ook verbinden aan hun beeld voor de Toekomst. Evi verwoordt dit in 1 van de focusgroepen (zie tekstbalk). Sabine en Lars hebben in Tijd voor Toekomst ook gekozen voor iets wat ze nog niet eerder hebben gedaan en graag willen ontdekken.

Sabrine: [waarom wilde je graag free-runnen doen?] “Omdat ik al op dansen zit eigenlijk en ik nog nooit free-runnen hebt gedaan. Ik wou dan dus wel weer iets nieuws leren bij Tijd voor Toekomst”

Lars: “Ik doe nu dansen, dat heb ik nog nooit gedaan en ik dacht ook niet dat ik het leuk zou vinden, een beetje meisjesachtig, maar het is echt heel tof.”

Scholen zijn nieuwsgierig of ze leerlingen hebben uitgedaagd nieuwe dingen te proberen. Leerlingen die thuis niet de gelegenheid krijgen nieuwe dingen te proberen, zouden middels de verrijkte schooldag mee kunnen doen. In de gesprekken zien we dit beeld wel, maar het wordt nog niet bevestigd in de vragenlijst bij leerlingen. Bij de 2-meting geeft 52 procent van de leerlingen aan nieuwe dingen uit te proberen, 35 procent doet dit een beetje en 6.5 procent doet dit liever niet. 7 procent van de leerlingen weet niet of ze dit doen. In de eerste vragenlijst geeft een klein 58 procent aan dat ze nieuwe dingen uitproberen, leerlingen scoren dus lager bij de laatste meting. Daarmee groeit de groep die dit een beetje waar vindt.

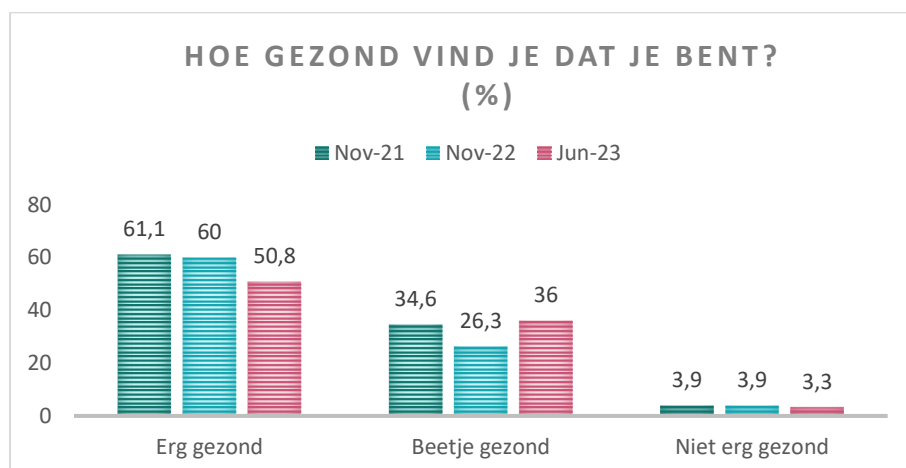
4.4 Fysieke gezondheid

Het verbeteren van de gezonde leefstijl is voor veel scholen in de gemeenten Oldambt en Midden-Groningen een ambitie. De meeste scholen besteden aandacht aan dit thema door in te zetten op sport en bewegen (het ontdekken van nieuwe sporten of het verbeteren van vaardigheden in bekende sporten) en op een deel van de scholen wordt ook meerdere keren een gezonde lunch bereid en/of aangeboden. Daarom worden de leerlingen ook op dit inhoudelijke doel gevolgd. De vragen gaan over zelfgerapporteerde leefstijl. In de interpretatie van antwoorden is daarmee ook weer voorzichtigheid geboden en moeten we rekening houden met een bepaalde mate van sociale wenselijkheid.

Als eerste is de leerlingen gevraagd hun gezondheid te waarderen. We zien hier een opvallende daling van het aantal kinderen dat zich erg gezond voelt. Ten opzichte van de eerste vragenlijst in 2021 is er een daling van 10 procent van kinderen die aangeeft zich erg gezond te voelen. We kunnen deze verschuiving wel verklaren. In de laatste vragenlijst is de categorie ‘Ik weet het niet’ toegevoegd, een categorie die 9 procent van de kinderen in 2023 heeft ingevuld. Als we kijken

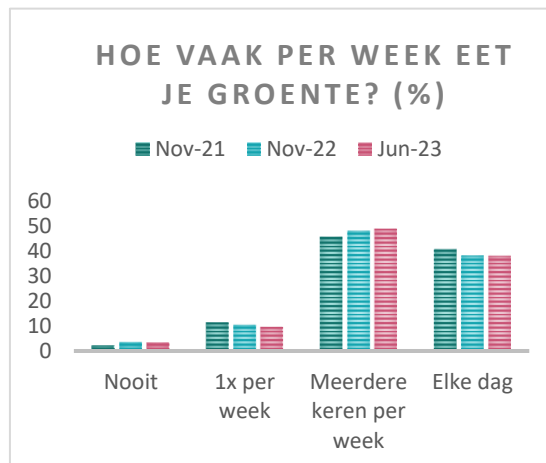
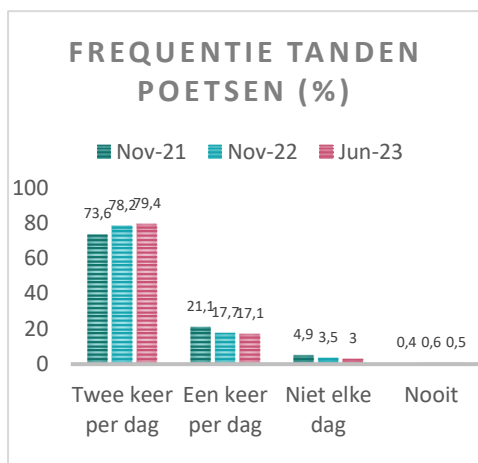
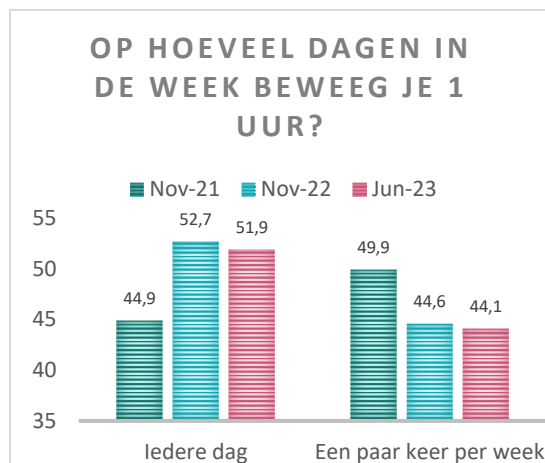
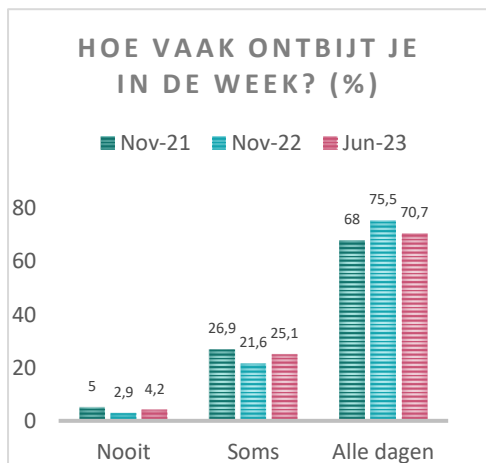
Evi: “Ik denk dat je vooral nieuwe dingen wilt proberen in Tijd voor Toekomst, of juist wat je al een keertje gedaan hebt nog een keer wilt doen. En misschien heb je daar dan later wel wat aan.”

naar de kenmerken van de kinderen zien we dat jongens over het algemeen positiever zijn over hun gezondheid.

Verder zien we op dit thema wel een aantal andere verschillen tussen de eerste en de laatste vragenlijst. In de afgelopen drie vragenlijsten **geven meer leerlingen aan twee keer per dag hun tanden te poetsen** (74 procent van de leerlingen die de eerste vragenlijst heeft ingevuld en een kleine 80 procent van de leerlingen die de laatste vragenlijst heeft ingevuld). In de laatste vragenlijst geven **meer leerlingen aan een uur per dag te bewegen** (beweegnorm) ten opzichte van de eerste vragenlijst. De eerste vragenlijst is wel in coronatijd afgenomen. Het gaat om 52 procent van de leerlingen ten opzichte van 45 procent van de leerlingen in de 0-meting. Ook **geven meer leerlingen die de laatste vragenlijst hebben ingevuld aan dagelijks te ontbijten** (respectievelijk 68 procent bij de 0-meting en 71 procent bij de laatste meting). Iets meer kinderen geven in de tweede vragenlijst aan lid te zijn van een sportvereniging.

Gekeken naar de kenmerken van kinderen vallen nog een paar dingen op: Kinderen gaan minder ontbijten naarmate ze ouder worden. Daarnaast zijn meisjes meer groente op dagelijkse basis gaan eten en zijn jongens vaker groente in de week gaan eten.

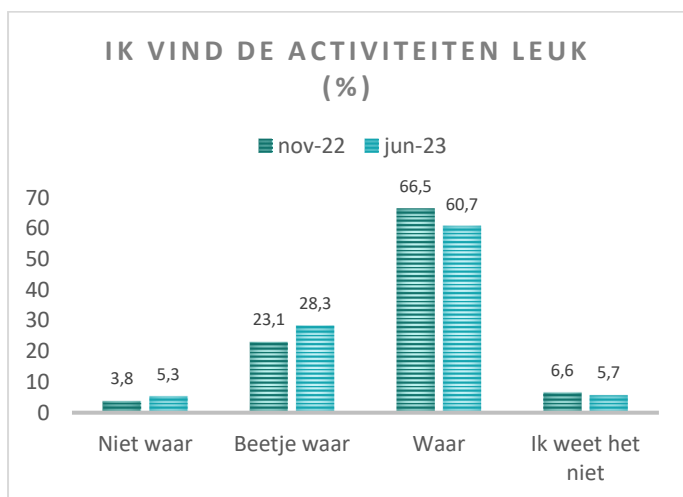
Tussen de drie vragenlijsten is er dus wel verschil in de leefstijl-gebonden aspecten die de leerlingen rapporteren. Bij dagelijks ontbijten, frequent tandenpoetsen en de beweegnorm rapporteren meer leerlingen in de laatste vragenlijst dat ze dit doen of eraan voldoen.

4.5 Motivatie voor verrijkte schooldag

In de vragenlijsten van 2022 en 2023 is aan de leerlingen gevraagd naar hun mening over de verrijkte schooldag en de impact die het (tot nu toe) op hen heeft gehad. We kunnen nu een vergelijking maken tussen deze twee vragenlijsten.

Waardering

Ruim zestig procent van de leerlingen op Tijd voor Toekomstscholen waardeert de activiteiten die op hun school worden aangeboden. Deze leerlingen vinden de activiteiten leuk. 28 procent van de leerlingen waardeert de activiteiten deels en een vijf procent van de leerlingen waardeert de activiteiten niet. We zien een lichte daling van kinderen die de activiteiten erg leuk vinden ten opzichte van 2022. Nog steeds vindt een ruime meerderheid de activiteiten wel leuk. Deze daling klopt met de verwachting dat leerlingen wennen aan een nieuwe structuur en activiteitenpatroon en deze iets anders kunnen gaan waarderen. We zien dat jongere kinderen de activiteiten vaak hoger waarderen dan oudere kinderen.

Uit focusgroepen met kinderen leren we meer over wat ze wel en niet waarderen in de activiteiten. We hebben een overzicht gemaakt van redenen om wel of juist niet mee te doen aan Tijd voor Toekomst activiteiten, wanneer deze keuze er is.

Merit: "ik vind het heel erg fijn dat er activiteiten na school zijn, want dan kun je daar naartoe gaan als je je verveelt of niet weet wat je moet doen."

ERVARINGEN KINDEREN

Motivatie om mee te doen:	Opbrengsten van activiteiten: wat doet het met je?	Motivatie om niet mee te doen:
- o Vervanging van verveling - o Aansluiten bij interesse - o Persoonlijke situatie	- o Nieuwe ervaring - o Nieuwe (motorische) vaardigheden - o Jezelf uitdagen - o Zelfvertrouwen door/ en waardering - o Zelfstandigheid en vrijheid - o Samen(werking) - o Toekomstgerichtheid	- o Geen tijd - o Al andere activiteiten - o Motivatie gedaald door organisatorische randvoorwaarden - o Niet op een andere manier kunnen leren - o Herhaling - o Te weinig vertrouwen voor nieuwe vaardigheden

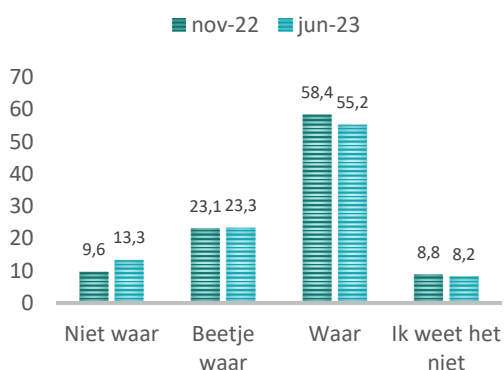
Kinderen maken duidelijk dat het belangrijk is op een andere manier te kunnen leren in Tijd voor Toekomst-activiteiten. Ze vinden het fijn dat er dingen te doen zijn die ze leuk vinden, die aansluiten bij wat ze in hun leven meemaken. Ook zien kinderen school nu als een plek waar leuke activiteiten plaatsvinden en dat ze zich daarom op sommige momenten minder hoeven te vervelen of op straat hoeven rond te hangen. Als tegenhanger gaan kinderen niet naar activiteiten als ze saai zijn, niet aansluiten bij hun interesse, als ze druk zijn met andere verenigingen of clubs of ze niet op een andere manier kunnen leren. Ook haken kinderen af op organisatorische zaken, zoals het niet doorgaan van activiteiten.

Sera: “Nu weet ik dat sommige activiteiten ook veel luisteren zijn en dat doe ik dan nu niet meer.”

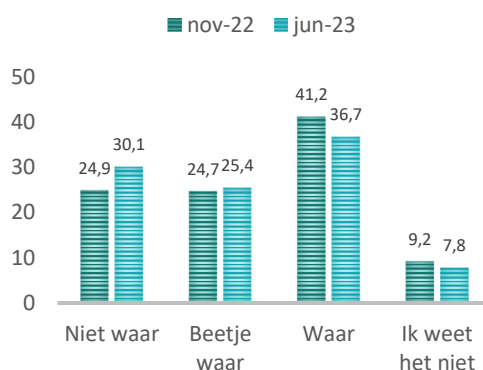
Nieuwe dingen ontdekken, nieuwe dingen gaan doen

Uit de antwoorden in de focusgroepen halen we dus dat kinderen het prettig vinden als ze nieuwe dingen leren in de Tijd voor Toekomst activiteiten. Ook in de vragenlijst reflecteren ze op nieuwe ervaringen. 55 procent van de leerlingen op de scholen geeft aan nieuwe dingen te hebben ontdekt door de activiteiten in de verrijkte schooldag en 36 procent van de leerlingen geeft aan dat hij/zij ook nieuwe dingen is gaan doen.

DOOR DE ACTIVITEITEN HEB IK DINGEN ONTDEKT DIE IK LEUK VIND (%)

DOOR DE ACTIVITEITEN BEN IK NIEUWE DINGEN GAAN DOEN (%)

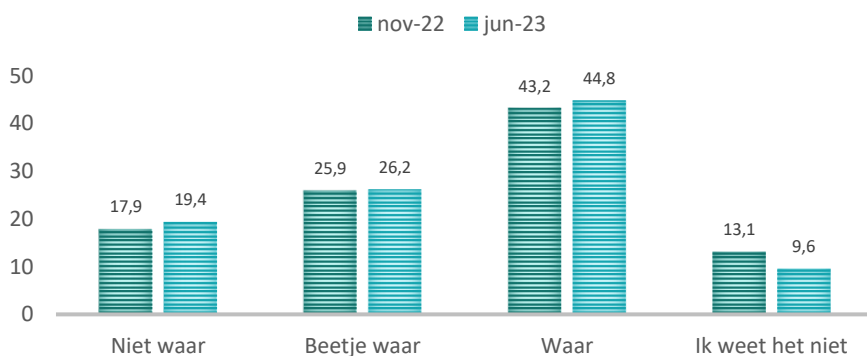
We zien wel een lichte daling in het aantal kinderen dat aangeeft nieuwe dingen te hebben ontdekt en nieuwe dingen is gaan doen ten opzichte van de vragenlijst in 2022. Nog steeds geeft ruim de helft van de kinderen aan nog nieuwe dingen te ontdekken, ook twee jaar na invoering van de activiteiten.

Mijntje: "Ja wel leuk, langer op school, dan ga je ook iets leuks doen, dus dan kan dat in een groepje zijn. En als je in een leuk groepje komt, dan ben je gewoon met je vrienden."

Langer op school

Om nieuwe dingen te ontdekken gaan de leerlingen van de onderzochte scholen vaak langer naar school. Een of meerdere dagen in de week kunnen ze ervoor kiezen om een uur tot 1,5 uur langer op school te zijn. **45 procent van de kinderen geeft aan dat ze het niet erg vinden om langer op school te zijn.** Een kwart van de leerlingen vindt het enigszins erg om de schooldag te verlengen en 19 procent vindt het niet leuk om de schooldag te verlengen.

IK VIND HET GOED OM SOMS IETS LANGER OP SCHOOL TE ZIJN VOOR DEZE ACTIVITEITEN (%)

Meer kinderen geven in 2023 aan het goed te vinden om iets langer op school te zijn ten opzichte van 2022. Er kan sprake zijn van enige gewenning, als zijn de

verschillen erg subtiel. In gesprek geven de meeste kinderen ook aan het geen probleem te vinden om wat langer naar school te gaan voor Tijd voor Toekomst activiteiten. Vaak vinden ze het leuk om hun klasgenoten nog wat langer te zien en iets leuks te doen in de schoolomgeving. Een klein aantal kinderen geeft wel aan dat het hun extra energie kan kosten.

Nieuwe contacten

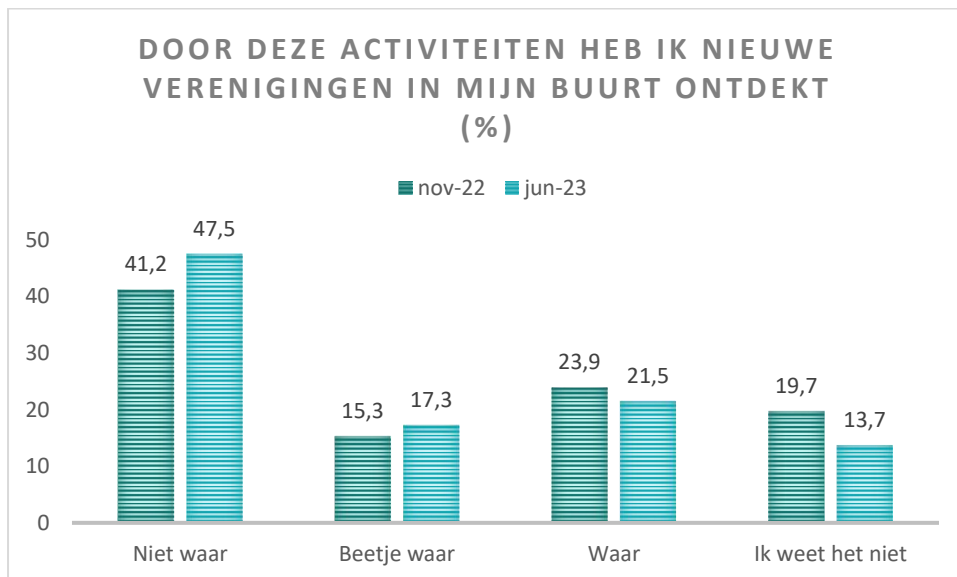
Tijdens de verrijkte schooldag werkt groot deel van de scholen groepsdoorbrekend. De activiteiten worden vaak per bouw aangeboden. Daardoor kunnen kinderen met andere leerlingen in aanraking komen dan de groep waarmee ze doorgaans in de klas zitten. **31 procent van de leerlingen geeft aan anderen kinderen te leren kennen door de activiteiten van de verrijkte schooldag.** Voor 21 procent van de leerlingen geldt dit een beetje en 35 procent geeft aan geen nieuwe kinderen te leren kennen tijdens het verrijkt programma. In onze gesprekken met kinderen op de scholen zegt Vera hier het volgende over:

Vera: “het is echt wel leuk dat het eens met andere kinderen is. Dan leer je elkaar wel beter kennen. Maar het is wel fijn dat het niet met de jongere kinderen is.”

Nieuwe verenigingen ontdekt

Een ambitie van Tijd voor Toekomst is om kinderen meer met hun regio in contact te brengen. Daarom is aan de kinderen gevraagd of ze nieuwe verenigingen of clubs hebben ontdekt door activiteiten onder de noemer van Tijd voor Toekomst. **21 procent van de leerlingen geeft aan inderdaad nieuwe verenigingen te hebben ontdekt door de activiteiten.** Voor 17 procent van de leerlingen geldt dat een beetje en voor ruim 47 procent van de leerlingen geldt dit niet.

“Nou ja, als ik zo lang op school moet zijn word ik soms wel moe en als ik thuis ben word ik dan soms een beetje boos, omdat ik heel moe ben”

Ten opzichte van de vragenlijst in 2022 zien we hier een ingecalculerde daling. Hoe langer een verrijkt schooldagprogramma draait, hoe minder nieuwe verenigingen er in de buurt te ontdekken zijn. Vooral in het aantal leerlingen dat invult geen nieuwe verenigingen te hebben ontdekt, zien we een toename. Nog steeds geeft ook ruim 20 procent aan dat er nog nieuwe verenigingen ontdekt worden.

Conclusie

Tussen 2021 en 2023 zijn er drie vragenlijsten afgenomen bij leerlingen van groep 5 tot en met 8 op basisscholen die meedoen aan Tijd voor Toekomst. We verwachtten over de tijdspanne van twee jaar geen grote verschillen te observeren en dat is ook de trend die we nu terugzien in de vragenlijsten. We zien enig positief verschil in de eigen inschatting van het zelfvertrouwen bij leerlingen. Daarnaast zien een over deze twee jaar iets meer kinderen aangeven dat ze richting hun toekomst alles kunnen worden wat ze willen, een growth mindset. Kinderen geven in gesprekken ook aan dat hun interesse in Tijd voor Toekomst activiteiten vooral wordt gewekt door nieuwsgierigheid, een gevoel van gelijke kansen voor henzelf en kinderen in hun omgeving en voor een andere manier van leren. Ze geven vooral terug dat de activiteiten impact hebben op hun zelfvertrouwen en leerplezier.

Gezondheid is een thema dat op een deel van de scholen centraal staat. Hier zien we nog een paar (positieve) verschillen over de drie vragenlijsten. Bij dagelijks ontbijten, frequent tandenpoetsen en de beweegnorm rapporteren meer leerlingen in de laatste vragenlijst dat ze dit doen of eraan voldoen.

De leerlingen beoordelen de activiteiten die op school worden ingezet veelal positief. Slechts vijf procent van de leerlingen vindt de activiteiten niet leuk. Meer dan de helft van de leerlingen ontdekt ook nieuwe dingen tijdens de activiteiten, en 36 procent is ook nieuwe dingen gaan doen. Ook geeft 45 procent van de leerlingen aan dat ze het niet erg vinden om langer op school te zijn voor de activiteiten. 31 procent heeft nieuwe kinderen leren kennen door de activiteiten. Dit sluit aan bij de ambitie van veel van de scholen om ook groepsdoorbrekend te werken in de Tijd voor Toekomst-activiteiten. We observeren dat ongeveer een vijfde van de leerlingen ook nieuwe verenigingen heeft leren kennen. Dit zegt niet iets over de doorgeleide naar verenigingen in de regio.

Opbrengsten Tijd voor Toekomst volgens schoolteams

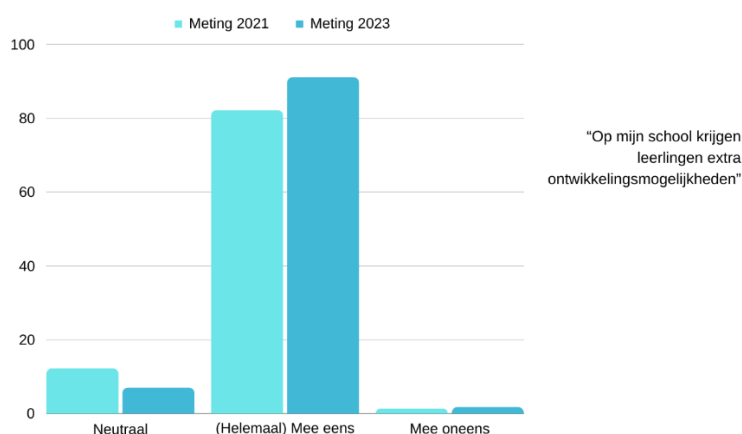
4. Opbrengsten Tijd voor Toekomst:

Perspectief Schoolteams

Schoolteams hebben zowel in 2021 als 2023 een vragenlijst ingevuld over de opbrengsten van Tijd voor Toekomst en de impact van Tijd voor Toekomst op hun werk. We delen hier de resultaten van dit onderzoek.

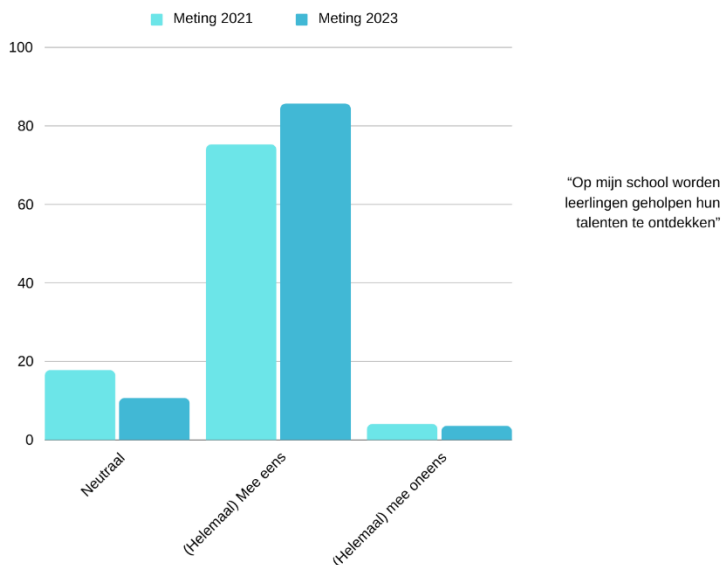
5.1 Talentontwikkeling in school

In 2021 en 2023 hebben we de schoolteams gevraagd naar de focus op talentontwikkeling in hun scholen. In 2021 gaf ruim 82 procent van de leerkrachten aan dat er extra ontwikkelingsmogelijkheden voor kinderen waren op hun school, in 2023 was ruim 91 procent het daarmee eens.

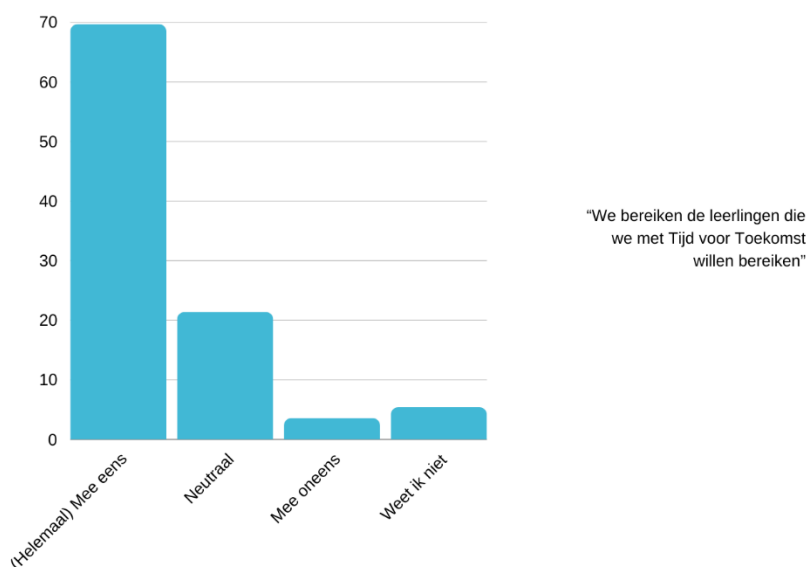
Ook vindt het overgrote deel van de leerkrachten dat hun onderwijs en aanbod op school helpt om kinderen hun talenten te laten ontdekken. In 2021 vond ruim 75 procent dat hun school van betekenis was in de talentontwikkeling van de leerlingen, in 2023 is dit gegroeid tot ruim 85 procent.

“En dan kiest hij, die stoere voetballer, toch ook om bij dat koor te gaan. En stelt hij zich heel kwetsbaar op. Dan gaan andere kinderen ook open.”

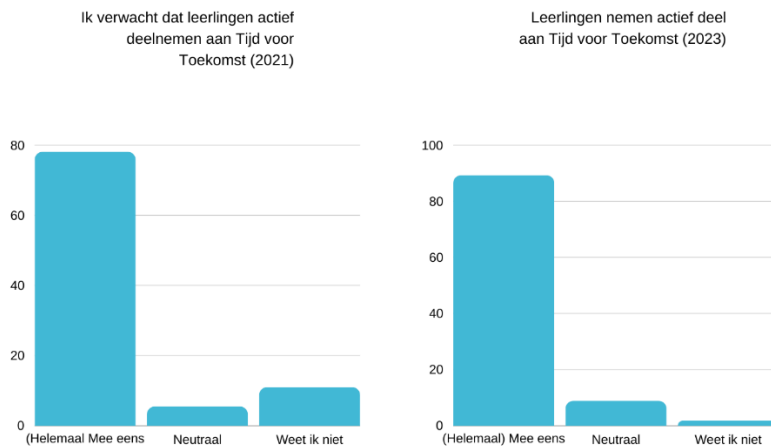

5.2 Bereik leerlingen

We hebben de schoolteams ook gevraagd hoe zij het bereik van Tijd voor Toekomst onder leerlingen ervaren. Een kleine 70 procent van de leerkrachten vindt dat zij met activiteiten van Tijd voor Toekomst de leerlingen bereiken die ze voor ogen hebben met de activiteiten. Ruim 25 procent is neutraal of weet niet of de juiste leerlingen bereikt worden. 3,6 procent van de leerkrachten denkt dat de activiteiten op hun school niet de leerlingen bereikt die ze willen bereiken.

Daarnaast vroegen we de leerkrachten in 2021 of zij de verwachting hadden dat leerlingen actief zouden deelnemen aan activiteiten van Tijd voor Toekomst. 78 procent verwachtte toen dat leerlingen actief zouden deelnemen aan de activiteiten. In 2023 zag ruim 89 procent dat leerlingen actief deelnemen aan activiteiten van Tijd voor Toekomst. Ruim 10 procent wist niet of was neutraal over de deelname van kinderen aan Tijd voor Toekomst.

5.3 Opbrengsten voor de leerlingen

De leerkrachten en directeuren vertalen de opbrengsten van Tijd voor Toekomst voor de leerlingen in de volgende woorden en zinsneden: Creatief – Sociaal – “Enthousiaste leerlingen” – Betrokkenheid van Leerlingen – Zelfvertrouwen – “Wél kunnen sporten” – “Onderwijsbehoeften worden meer vervuld” – “extra mogelijkheden” – “Meer motivatie”.

Schoolteams geven ontwikkelingen terug op het gebied van ontwikkeling van kinderen en op het gebied van kansengelijkheid. Vooral toegenomen motivatie en zelfvertrouwen bij leerlingen wordt geobserveerd door de schoolteams. Ook zien schoolteams dat kinderen meer kansen krijgen om activiteiten te doen.

“De leerlingen komen in aanraking met dingen die ze anders niet zouden doen. Als leerkracht zie je de kinderen genieten en dat geeft je een goed gevoel. De activiteiten moeten wel een relatie hebben met thema’s, onderwerpen, enz. Dat maakt het krachtig voor de leerlingen en leerkrachten. Daardoor komt het er niet bij, maar ernaast.”

“Kinderen die thuis minder cognitief worden uitgedaagd, krijgen extra mogelijkheden om zich te verrijken. Het zorgt voor meer gelijkheid in de klas.”

Een enkele leerkracht ervaart dat de inzet op talentontwikkeling en het verbreden van perspectief ook impact heeft op schoolresultaten. Ook al kunnen we deze relatie niet één op één terugvinden in de monitoring, het gevoel leeft dus wel onder enkele respondenten.

“Blijde leerlingen, tevreden leerkrachten en betere (school) resultaten”.

“[Met de inzet van deze activiteiten] voorkom je dat sommige kinderen gaan hangen en kattenkwaad gaan uithalen. Je ziet dat ze plezier hebben nu, in en om school en in een veilige omgeving, nieuwe vaardigheden opdoen.”

Ook spreken leerkrachten verschillende leden van de schoolteams over een nieuw groepsgevoel in de school. Doordat kinderen en leerkrachten elkaar op een andere manier en op en ander moment ontmoeten *en* omdat het schoolgebouw een nieuwe functie krijgt, ontstaat een nieuw gevoel van samenzijn in de school. Een leerkracht verwoordt het zo:

“Bij ons op schools zie je echt een beetje dat community-idee, kinderen die elkaar beter leren kennen, iedereen is betrokken bij elkaar en de school in de Tijd voor Toekomst-uren. Ouders lopen makkelijk de school binnen en ook aanbieders leer je kennen.”

5.4 Opbrengsten voor het schoolteam

Naast dat leerlingen nieuwe kansen krijgen geboden en zich kunnen ontwikkelen in zelfvertrouwen en motivatie, noemen schoolteams ook opbrengsten voor henzelf door Tijd voor Toekomst. Aan de ene kant creëert Tijd voor Toekomst een goede sfeer in de school door (hernieuwde) motivatie van leerlingen. Zoals ook hierboven genoemd is die ‘sense of community’ daarin belangrijk. Maar voornamelijk bieden de nieuwe activiteiten nieuwe expertise en nieuwe inspiratie in de school. Leerkrachten ervaren het aanbod door externe specialistische aanbieders als een aanvulling op hun eigen creativiteit en inspiratie. Twee leerkrachten verwoorden dit als volgt.

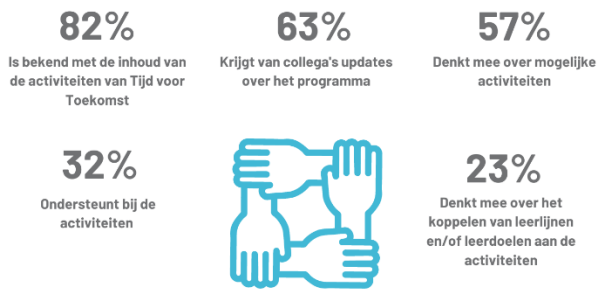
“Voor het schoolteam levert het op dat leerlingen zich meer kunnen ontwikkelen in vakgebieden waarin wij niet gespecialiseerd zijn”

“We krijgen er inspiratie van. Nieuwe ideeën om kinderen op verschillende gebieden nieuwe talenten te laten ontdekken”

4.5 Betrokkenheid schoolteam bij Tijd voor Toekomst

We weten dat in het programma Tijd voor Toekomst schoolteams op verschillende manieren betrokken zijn bij de invulling en organisatie van de verrijkte schooldag. We hebben leerkrachten gevraagd op welke manier zij vooral betrokken zijn bij Tijd voor Toekomst. Deze rollen variëren in een lijn van meer naar minder betrokken taken in Tijd voor Toekomst.

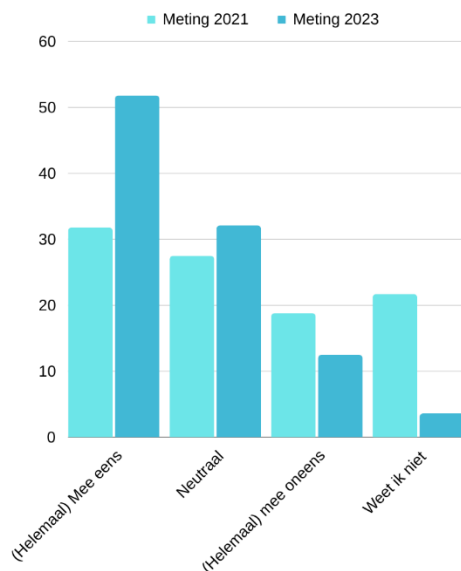
“Blijde leerlingen, tevreden leerkrachten en betere (school) resultaten”.

In ieder geval is ruim 80 procent van de respondenten op de hoogte van de inhoud van de activiteiten die onder Tijd voor Toekomst vallen. Ruim 60 procent krijgt ook updates van collega's (zoals schoolcoördinatoren) over het programma. Een kleine 60 procent van de respondenten denkt mee over de activiteiten in Tijd voor Toekomst. Een derde van de leerkrachten heeft een rol in het begeleiden van activiteiten. Dit kan zijn door een externe aanbieder te ondersteunen of leerlingen op te vangen op pauzemomenten. Een kwart van de leerkrachten geeft aan dat zij ook meedenken in de relatie tussen de leerdoelen en de activiteiten.

4.6 Werkdruk voor het schoolteam

In de statistieken zien we dat een toenemende groep leerkrachten aangeeft dat het programma Tijd voor Toekomst voldoende bezetting kent rond de activiteiten. In de vergelijking tussen de vragenlijsten in 2021 en 2023 geeft een flink grotere groep aan dat de activiteiten voldoende begeleidt kunnen worden.

"Er is voldoende bezetting van eigen onderwijspersoneel rondom de activiteiten van Tijd voor Toekomst"

Ondanks dat de bezetting positiever wordt ervaren, geven de respondenten wel een heel divers beeld in hun open antwoorden. Er zijn leden van de schoolteams die een verlichting van de werkdruk voelen, doordat de focus kan worden toegelegd op de kernvakken van het onderwijs en de inhoud van andere

"Het afgelopen jaar niet veel positieve zaken gezien. Extra werkdruk en zorgen rondom de organisatie. Er moest veel geregeld worden door leerkrachten, terwijl dit niet de bedoeling was."

vakken/talenten wordt begeleidt door externe aanbieders. Een leerkracht verwoordt het als volgt:

“Het ontlast de leerkracht! Kan zich bezighouden met de kernvakken, dat komt toch weer ten goede aan het onderwijs.”

Toch zijn er ook verscheidene reacties die juist naar een verzwaring van de werkdruk wijzen. Deze leerkrachten ervaren de extra overleggen en denkkracht als verzwaring, maar ook organisatorisch lopen zij tegen zaken aan. Zo moeten ze soms leerlingen opvangen of hun werkplek afstaan voor een externe aanbieder. Een leerkracht benoemt de volgende dingen:

“Veel extra werk, namelijk overleg, drukte want je lokaal is bezet, als iemand uitvalt moet je het als leerkracht zelf opvangen.”

Dit laatste signaal is van belang om de ondersteuning van Tijd voor Toekomst nog beter te organiseren.

4.7 Conclusies

Leerkrachten herkennen het beeld van de opbrengsten voor leerlingen. Leerlingen laten meer betrokkenheid zien, krijgen meer zelfvertrouwen en zijn meer gemotiveerd voor het leren op school. Leerkrachten rapporteren in toegenomen mate ruimte voor talentontwikkeling op school. In die verrijkte tijd worden ook steeds meer leerlingen bereikt die de scholen willen bereiken.

Schoolteams raken steeds bekender met het concept en ervaren positieve ontwikkelingen bij hun leerlingen. Ook teamleden zelf ervaren impact van het programma. Ze rapporteren vooral over nieuwe expertise en nieuwe inspiratie voor hun eigen lessen, door het aanbod van externe aanbieders. De grootste uitdaging die schoolteams teruggeven is organisatorisch. Ondanks dat een grote groep leerkrachten aangeeft dat er voldoende bezetting is voor Tijd voor Toekomst, wordt er nog wel een grotere werkdruk ervaren door de komst van het programma. Ondanks dat de daadwerkelijk uitvoering bij externe instellingen ligt, koppelen teamleden terug dat er soms regelmoeheid is. Daarnaast moeten leerkrachten soms hun eigen leerlingen opvangen, wanneer een activiteit van een externe uitvalt. Het andere geluid is dat externe aanbieders juist werkdruk weghalen, omdat bepaalde thema's en vaardigheden door deze aanbieder worden aangeleerd.

Concluderend

Wat levert Tijd voor Toekomst in deze fase van ontwikkeling op?

Een verrijkt schoolaanbod, mits voldaan aan kwaliteitseisen, kan bijdragen aan het ontwikkelen van nieuwe vaardigheden en sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen. Dit weten we uit eerder onderzoek naar verrijkte schooldagen. In de vorige rapportage gaven we een inkijken in wat werkt in een verrijkte schooldag. In deze rapportage geven we een inkijkje in de opbrengsten van verrijkte schooldagen in de provincie Groningen. We constateren dat scholen, met maatwerk, komen tot hun eigen invulling van een verrijkte schooldag. Ruim 60 procent van de deelnemende scholen breidt uren uit na de reguliere lestijd. Dit zijn vooral scholen die een (vrijwillig) naschools aanbod doen. 16 procent van de scholen in dit onderzoek breiden de onderwijsdag uit en verrijken gedurende de uitgebreide schooldag voor alle kinderen. 23 procent van de scholen verrijken hun onderwijs gedurende de reguliere lestijd voor alle kinderen. Gemiddeld wordt er 5,5 uur verrijkt in de week. Een klein aantal scholen verrijkt 20 tot 25 uur. Bij scholen die de onderwijstijd uitbreiden wordt er maximaal 10 uren verlengd, met een gemiddelde van ruim 2 uur. De meeste scholen verlengen een uur per week. Verrijking van activiteiten vindt gemiddeld 33 weken per jaar plaats. Nog niet alle scholen hebben een verrijkte aanbod voor alle kinderen. Binnen een vrijwillig aanbod is het percentage leerlingen dat deelneemt gemiddeld 62 procent.

Inhoudelijk richten de meeste scholen hun verrijkt aanbod in op het thema Kunst & Cultuur en Beweging & Gezondheid, maar scholen vermelden ook op andere ontwikkelingsdomeinen veel activiteiten.

Opbrengsten leerlingen

Passend bij de ontwikkelingsfase van Tijd voor Toekomst, geeft de monitoring op indicatoren een fluctuerend beeld. Het zelfvertrouwen van leerlingen geeft een licht positief beeld. Daarnaast is gezondheid is een thema dat op een deel van de scholen centraal staat. Hier zien we nog een paar (positieve) verschillen over de drie vragenlijsten. Bij dagelijks ontbijten, frequent tandenpoetsen en de beweegnorm rapporteren meer leerlingen in de laatste vragenlijst dat ze dit doen of eraan voldoen.

Veel belangrijker in deze fase van monitoring is hoe de ervaringen van de leerlingen zijn met betrekking tot het verrijkte aanbod in hun school. Iets meer kinderen aangeven dat ze richting hun toekomst alles kunnen worden wat ze willen, een growth mindset. Kinderen geven in gesprekken ook aan dat hun interesse in Tijd voor Toekomst activiteiten vooral wordt gewekt door nieuwsgierigheid, een gevoel van gelijke kansen voor henzelf en kinderen in hun omgeving en door een andere manier van leren. Ze geven terug dat de activiteiten impact hebben op hun zelfvertrouwen en leerplezier.

De leerlingen beoordelen de activiteiten die op school worden ingezet veelal positief. Slechts vijf procent van de leerlingen vindt de activiteiten niet leuk. Meer dan de helft van de leerlingen ontdekt nieuwe dingen tijdens de activiteiten, en 36 procent is ook nieuwe dingen gaan doen. Ook geeft 45 procent van de leerlingen aan dat ze het niet erg vinden om langer op school te zijn voor de activiteiten. 31 procent heeft nieuwe kinderen leren

kennen door de activiteiten. Dit sluit aan bij de ambitie van veel van de scholen om ook groepsdoorbrekend te werken in de Tijd voor Toekomst-activiteiten. We observeren dat ongeveer een vijfde van de leerlingen ook nieuwe verenigingen heeft leren kennen. Dit zegt niet iets over de doorgeleide naar verenigingen in de regio. Als we dit relateren aan de doelen die scholen (over het algemeen) aan de verrijkte schooldag hangen, namelijk het ontdekken van nieuwe talenten en vaardigheden, het verkennen van de regio, op een andere manier leren en samenwerken met de regio, zien we dat deze doelen voor de leerlingen ook hun doorwerking hebben.

Opbrengsten volgens leerkrachten

Leerkrachten herkennen het beeld van de opbrengsten voor leerlingen. Leerlingen laten meer betrokkenheid zien, krijgen meer zelfvertrouwen en zijn meer gemotiveerd voor het leren op school. Leerkrachten rapporteren in toegenomen mate ruimte voor talentontwikkeling op school. In die verrijkte tijd worden ook steeds meer leerlingen bereikt die de scholen willen bereiken.

Schoolteams raken steeds bekender met het concept en ervaren positieve ontwikkelingen bij hun leerlingen. Ook teamleden zelf ervaren impact van het programma. Ze rapporteren vooral over nieuwe expertise en nieuwe inspiratie voor hun eigen lessen, door het aanbod van externe aanbieders.

De grootste uitdaging die schoolteams teruggeven is organisatorisch. Ondanks dat een grote groep leerkrachten aangeeft dat er voldoende bezetting is voor Tijd voor Toekomst, wordt er nog wel een grotere werkdruk ervaren door de komst van het programma. Ondanks dat de daadwerkelijk uitvoering bij externe instellingen ligt, koppelen teamleden terug dat er soms regelmoetheid is. Daarnaast moeten leerkrachten soms hun eigen leerlingen opvangen, wanneer een activiteit van een externe uitvalt. Het andere geluid is dat externe aanbieders juist werkdruk weghalen, omdat bepaalde thema's en vaardigheden door deze aanbieder worden aangeleerd.

Tot slot

Scholen krijgen grip op het ontwikkelen en uitvoeren van een verrijkte schooldag, maar krijgen nog niet altijd grip op (een gevoel van) toenemende werkdruk. Ook de kwaliteit van het aanbod is nog een ontwikkelpunt voor veel scholen. Toch toont het onderzoek aan dat er mooie opbrengsten zijn op de werkvloer: kinderen die worden bereikt, ruimte voor talentontwikkeling in een bredere zin, een gevoel van gemeenschapszin in samenwerking met de ouders, wijk of dorp en scholen die tot eigen vorm voor Tijd voor Toekomst komen. We zien nog geen grote verschillen in de monitoring over twee jaar onderzoek, maar dit is passend bij de ontwikkelingsfase waarin Tijd voor Toekomst staat. Het komende jaar kijken we met scholen mee hoe ze aanbod van externen goed kunnen screenen op kwaliteit en zelf ook kunnen bijdragen aan het verbeteren van kwalitatief goed aanbod voor de leerlingen in hun onderwijsdag

Literatuur

- Bol, T. (2020). Inequality in homeschooling during the Corona crisis in the Netherlands. First results from the LISS Panel. <https://doi.org/10.31235/osf.io/hf32q>
- Claessens, L. C. A., Schaars, M. M. H., de Kok, B. L., & Bronkhorst, L. H. (2022). Leren op afstand of afstand tot leren? Ervaringen van basisschoolleerkrachten bij het vormgeven van leesonderwijs tijdens de eerste schoolsluiting. *Pedagogische Studiën*, 99(3).
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of after-school programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 45 (3-4), 294-309. doi:10.1007/s10464-010-9300-6
- Heath, R. D., Anderson, C., Turner, A. C., & Payne, C. M. (2018). Extracurricular activities and disadvantaged youth: A complicated—but promising—story. *Urban Education*, 1-35. doi:10.1177/0042085918805797
- Kruiter, J. e.a. (2013). De brede school in een veranderend tijdsgewricht. Uitkomsten landelijke effectmeting 2009-2013. Utrecht: Oberon, ITS en Sardes
- Kruiter, J., Mens, R., Hoogeveen, K., Donkers, E. (2020). Procesevaluatie Dagprogrammering Rotterdam Zuid, Zicht op invoering en mogelijkheden in de toekomst, Utrecht: Sardes
- Lauer, P. A., Akiba, M., Wilkerson, S. B., Apthorp, H. S., Snow, D., & Martin-Glenn, M. L. (2006). Out-of-school-time programs: A metaanalysis of effects for at-risk students. *Review of Educational Research*, 76(2), 275-313. doi:10.3102/00346543076002275
- Scheerens, J. (eds), (2013). Productive time in education, a review of the effectiveness of teaching time at school, homework and extended time outside school hours. Enschede: TU Twente.
- Slot, P. en Leseman, P. (2019). Investeren in kinderen van 0-12 jaar. Bevindingen uit de wetenschap. https://www.pactvoorkindcentra.nl/images/pdf/190326_Wat_we_weten.pdf, Pact voor kindcentra
- Smit, F., Driessen, G. & Kuijk, J. van (2015). Variatie in schooltijd en onderwijskwaliteit. Een internationale literatuurstudie naar effecten van

verschillende invullingen van de onderwijstijd op de onderwijskwaliteit.

Nijmegen: ITS

- Van Erdeghem, R., Van Vooren, E., Lagaert, S., & Bradt, L. (2022). *Impact van de coronamaatregelen op kinderen, jongeren en jongvolwassenen: een overzichtsstudie*. Gent: Kenniscentrum Kinderrechten en Jeugdonderzoekplatform.
- Vermeulen, S., Van Berkel, S., & Alink, L.R.A. (2022). Child maltreatment during school and childcare closure due to the COVID-19 pandemic. *Child Maltreatment*. DOI: 10.1177/107755952110648